

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vliv sociálního kapitálu na úroveň korupce v zemích EU

The Influence of Social Capital on the Corruption in the EU Countries

Student: Klára Rašková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Zuzana Machová, Ph.D.

Ostrava 2013

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Klára Rašková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Vliv sociálního kapitálu na úroveň korupce v zemích EU**
The Influence of Social Capital on the Corruption in the EU Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Teoretické vymezení korupce a sociálního kapitálu
3. Korupční aktivity ve společnosti
4. Komparace úrovně korupce a sociálního kapitálu v zemích EU
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- FRÍČ, Pavel a kol. *Korupce na český způsob*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-26-9.
ŠAFR, Jiří a Markéta SEDLÁČKOVÁ. *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-095-8.
CHMELÍK, Jan a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-434-X.
CHMELÍK, Jan a Zdeněk TOMICA. *Korupce a úplatkářství*. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-853-6.

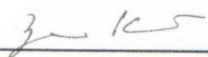
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

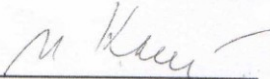
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Zuzana Machová, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem celou práci včetně příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne: 15.8. 2013 Podpis: Ratková' Kl.

Poděkování

Zde bych chtěla ze srdce poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Ing. Zuzaně Machové, PhD., za cenné rady, tolerantní postoj a optimistický přístup, který mi byl po celou dobu oporou. Dále bych též chtěla poděkovat Ing. Veronice Baranové za nesmírnou ochotu se mnou spolupracovat a vyjít vstříc, a neposledně bych ráda poděkovala mé rodině, za podporu, ať již psychickou či materiální, kterou mi během studia poskytla.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Teoretické vymezení sociálního kapitálu a korupce	7
2.1	Teorie sociálního kapitálu.....	7
2.1.1	Vymezení pojmu „kapitál“	7
2.1.2	Vývoj konceptu sociální kapitál	8
2.1.3	Definování sociálního kapitálu	10
2.1.4	Formy a typologie sociálního kapitálu.....	15
2.2	Měření sociálního kapitálu	16
2.2.1	Měření individuálního sociálního kapitálu	18
2.2.2	Měření kolektivního sociálního kapitálu	19
2.3	Teoretické vymezení korupce.....	28
2.3.1	Definování korupce.....	30
2.3.2	Typologie korupce	31
2.4	Měření korupce.....	35
2.4.1	Přístupy Transparency International k měření korupce	36
2.4.2	Přístup World Bank k měření korupce	42
3	Korupční aktivity a sociální kapitál	45
3.1	Posouzení vztahu sociálního kapitálu k úrovni korupce.....	45
3.1.1	Vliv sociálního kapitálu na korupci	45
3.1.2	Vliv korupce na sociální kapitál	47
4	Komparace úrovně korupce a sociálního kapitálu v zemích EU	50
4.1	Zkoumané proměnné	50
4.1.1	Sociální kapitál - Public Trust in Politicians	50
4.1.2	Korupce – CPI	51
4.2	Zkoumané proměnné v roce 2012	52

4.2.1	Public Trust in Politicians v roce 2012	52
4.2.2	CPI v roce 2012	53
4.3	Korelační analýza	54
4.3.1	Analýza vzájemného vztahu sociálního kapitálu a korupce	56
5	Závěr	60
	Seznam použité literatury	65
	Seznam zkratk.....	71
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
	Seznám příloh	
	Přílohy	

Úvod

Tato bakalářská práce je zaměřena na dva fenomény, kterým je věnovaná čím dál tím větší pozornost široké veřejnosti, a těmi je sociální kapitál a korupce. Cílem této bakalářské práce bude posoudit, vztah sociálního kapitálu k úrovni korupce v členských zemích Evropské unie.

Druhá kapitola, která je nazvaná jako „Teoretické vymezení sociálního kapitálu a korupce,“ se pomyslně skládá ze dvou částí. V první části by měl být definován sociální kapitál z pohledu vážených autorů jako Bourdieua (1986), Coleman (1998) nebo Putnama (2000). Dále by součástí teoretického vymezení sociálního kapitálu měl být i postoj světově proslulých institucí jako World Bank nebo organizací jako World Economic Forum k definování sociálního kapitálu. Po vymezení pojmu a výčtu forem a typů sociálního kapitálu bude první část zakončena způsoby vhodnými k měření sociálního kapitálu, a to konkrétně pro měření individuálního sociálního kapitálu a kolektivního sociálního kapitálu. V další části druhé kapitoly bude vymezena podstata fenoménu korupce hlavně z hlediska nevládní neziskové organizace Transparency International, a to společně s jednotlivými typy a příklady korupce. Míra korupce se měří pomocí indexů, které zveřejňuje např. Transparency International nebo World Bank. Organizací Transparency International jsou zveřejňovány tři základní indexy a ty v rámci druhé kapitoly budou blíže rozebrány. Těmi indexy bude Index vnímání korupce, Index plátců úplatků, Globální barometr také Voice and Accountability a nakonec i Control of Corruption.

Ve třetí kapitole bude posuzován vztah mezi sociálním kapitálem a korupcí. Tato kapitola se bude skládat z již probádaných hypotéz a studií. Zpočátku se bude zkoumat vliv korupce na sociální kapitál. Tímto vztahem se zabývají autoři Rohstein a Stolle (2002) nebo dela Porta (2002) a další, a právě závěry jejích studií by zde měly zaznít. Následující část třetí kapitoly bude zkoumat vliv sociálního kapitálu na korupci, kterou se zabývají autoři jako Bjørnskov (2003), Callahan (2005) a další. Postojem těchto autorů bude zakončena třetí kapitola bakalářské práce.

Čtvrtá kapitola nazvaná jako „Komparace korupce a sociálního kapitálu v zemích Evropské unie,“ se bude zabývat porovnáváním obou fenoménů moderní společnosti pomocí jednotlivých ukazatelů. Úroveň sociálního kapitálu bude hodnocena prostřednictvím

ukazatele Public Trust in Politicians a míra korupce indexem známým jako Corruption Perception Index. V případě obou proměnných se bude pracovat s daty za rok 2012.

Posléze bude stanovena hypotéza jejíž pravdivost bude potvrzena či naopak vyvrácena dle výsledků korelační analýzy: korelačního koeficientu a grafického ztvárnění vzájemné závislosti sociálního kapitálu a korupce za rok 2012.

1 Teoretické vymezení sociálního kapitálu a korupce

Úvodem této kapitoly budou zmíněny postoje autorů Pierra Bourdieua (dále jen Bourdieu) nebo Roberta Davida Putnama (dále již Putnam) k vymezení sociálního kapitálu. Následně budou rozebrány jednotlivé formy sociálního kapitálu jako například individuální sociální kapitál nebo kolektivní sociální kapitál. Dle forem sociálního kapitálu bude následně rozebrána problematika měření sociálního kapitálu.

Druhá polovina kapitoly je věnována korupci a jejímu definování. Součástí teoretické roviny je vymezení jednotlivých typů korupce, které je možno dělit například dle závažnosti nebo dle oblasti výskytu korupce. Dále bude poukázáno na možnosti měření korupce a různé přístupy mezinárodní organizace Transparency International a institucí jako je World Bank nebo World Economic Forum.

1.1 Teorie sociálního kapitálu

Dodnes není známá pouze jedna obecná definice sociálního kapitálu, která by byla považována za výstižnou. Je však možné obecně formulovat vymezení sociálního kapitálu jako nehmatatelný souhrn tří prvků. Těmi jsou sociální sítě, důvěra či aktivita občanů (příkladem je účast při prezidentských volbách). Mnohými autory jako například Bourdieuem (1986) je sociální kapitál vnímán jako množství sítí a kontaktů, které jsou jedinci využity ve vlastní prospěch. Dle Bourdieua se kapitál dále dělí na kapitál kulturní, ekonomický a symbolický. Jiný postoj k vymezení sociálního kapitálu je zastáván autorem Colemanem (1998), dle něj je totiž sociální kapitál pouze prostředek umožňující vzájemnou kooperaci ekonomických subjektů. Kooperace je tak založena na vzájemné důvěře, ta je autorem vnímána za stěžejní. Colemanem byl sociální kapitál zkoumán na mikroúrovni (viz dále). Makroúroveň sociálního kapitálu byla studována Putnamem (2000), podle nějž je sociální kapitál představován sítěmi, vztahy, důvěrou a organizacemi.

1.1.1 Vymezení pojmu „kapitál“

Kapitálem je ve výrobním procesu zastoupena funkce vstupu (inputu), který je společně s prací a přírodními zdroji určen k produkci výstupů (outputů). Kapitál je na rozdíl od práce a přírodních zdrojů sekundárním výrobním faktorem¹ (Jurečka a kol., 2010).

¹ Kapitálem se mohou označovat statky, které jsou vyrobeny, aby s jejich pomocí byly dále vyráběny statky jiné. Proto se ve spojitosti s kapitálem hovoří o sekundárním výrobním faktoru. Zatímco půda (přírodními zdroji) a práce se považují za primární výrobní faktory (Jurečka a kol., 2010).

Kapitálem jsou zastoupeny jak prostředky výrobní, tak i finanční (ten si můžeme představit jako například zisk firmy). Zisk je kapitálem zastoupen ve mnoha formách, například jako hmotný (nové budovy, firemní vozidla, nové stroje) nebo nehmotný kapitál (akcie či podíly). Dle toho se kapitál také rozděluje na kapitál reálný (jinak řečeno hmotný) a finanční. Tento pohled na kapitál se váže k ekonomii, v sociologii je pohled na kapitál zcela odlišný (Jurečka a kol., 2010).

V sociologii, v jedné z mnoha humanitních disciplín, je možno spatřit vzájemné prolínání jednotlivých společenských věd, jako ekonomie, filozofie, právo a další. Právě vztah mezi sociologií a ekonomikou je dán hledáním a zkoumáním vlivu sociálního kapitálu na ekonomický rozvoj. Teorie sociálního kapitálu je v dnešní době jedním z předmětů, které jsou v rámci sociologie zkoumány.

Pro sociální kapitál není ustanovena jedna obecná definice, která je považována za výstižnou. Množství konceptů, či přístupů se snahou přesně vymezit sociální kapitál je v dnešní době nesčetné kvantum. A právě díky bohaté rozlišnosti názorů autorů a institucí je možné vytvořit pracovní verzi platné definice. Sociálním kapitálem jsou zastoupeny sociální sítě (mezi lidmi a skupinami), vztahy, soudržnost, vzájemná důvěra a souhrn kontaktů, které jsou využívány jedincem za vidinou soukromého prospěchu (Zich, 2012).

1.1.2 Vývoj konceptu sociálního kapitál

O teorii sociálního kapitálu bylo pojednáváno již v 60. letech 20. století. Se vznikem teorie jsou spojena jména Coleman, Collins, Putnam. Následně byl díky teorii započat přenos poznatků mezilidských vztahů do oblasti ekonomiky. Teorií sociálního kapitálu byl sociální kapitál vnímán v podobě důvěry ve společnost a v podobě sítí sociálních vztahů. Důvěrou jsou dle teorie snižovány transakční náklady a pro správné fungování ekonomických subjektů je zapotřebí i efektivní využití známostí a kontaktů, které byly představovány sociální sítí (Zich, 2012).

Za největší přínos novodobé sociologie je považován přístup Bourdieua, který byl přesvědčen, že společnost je tvořena vztahy, tedy sociálními vztahy mezi aktéry. Schopnost aktérů je do jisté míry omezena mocí, trendy (institucemi). Tedy dle Bourdieua není společnost tvořena na jedné straně systémem a na straně druhé aktéry, kteří jsou postavení proti sobě, ale jsou ochotni vzájemně spolupracovat (Bourdieu, 1986).

Dle Pilečky (2010) byl za posledních 20 let výzkum sociálního kapitálu rapidně navýšen, což bylo dle autora způsobeno větším zájmem vědních oblastí jako ekonomie, psychologie, politologie nebo sociální geografie. Sociální kapitál se tak stal předmětem zájmů jak na poli akademickém tak též v politických kruzích.

Na počátku jednadvacátého století byla pozornost kladena ne na sociální kapitál jakožto celek, ale do popředí byly uváděny dílčí agregáty sociálního kapitálu. Příkladem je uveřejnění konceptu autora Pamela Paxtona, který byl zaměřen na výzkum jednoho z dílčích prvků sociálního kapitálu. Zkoumanou proměnnou byla důvěra společnosti ve vládní instituce v postkomunistických zemích na počátku 21. století (Stachová a kol., 2009).

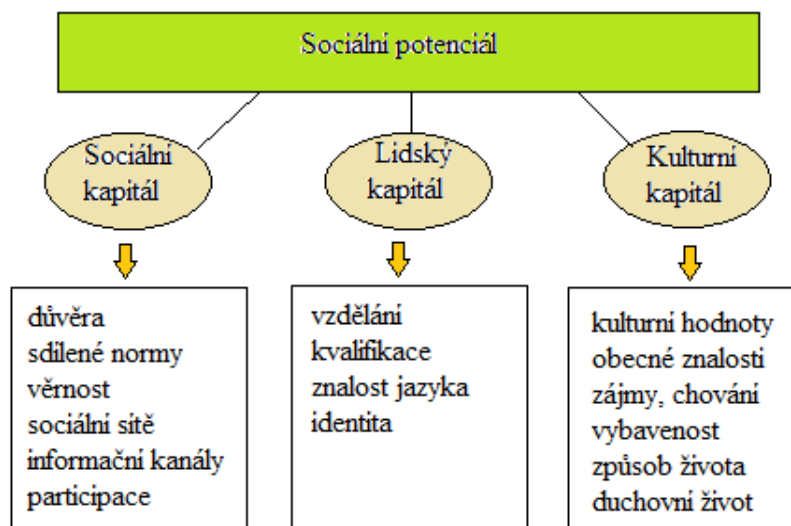
V jednadvacátém století se problematika sociálního kapitálu rozebírá již podrobněji a koncepty na základě níž autoři moderní společnosti vytvářejí své prognózy, se střetávají s dalším neobjasněným termínem, a tím je sociální potenciál.

Sociální kapitál vs. sociální potenciál

Dle Zicha (2012) je sociální potenciál totožný s postojem každého k životu. Sociální potenciál se nachází v každém z nás a je pouze na nás jak jej aktivujeme. Postoj k životu se jedinec od jedince liší. Záleží na efektivním využití sociálního, lidského a kulturního kapitálu. Je zřejmé, že například lidský kapitál mě samotné bude odlišný od člověka staršího, mladšího či člověka pocházejícího z jiného světa. To, zda se rozhodneme a do jaké míry se rozhodneme využít kapitál je pouze na nás samotných. Právě proto je vhodné dodat, že sociální potenciál je možné realizovat, ale nikdo není nucen k jejímu využití (Zich, 2012).

Až případným využitím již nabytého sociálního potenciálu je aktivován (realizován) sociální kapitál. Sociální potenciál ač jednotlivce nebo skupiny je proto chápán jako širší (větší) než sociální kapitál. Naším postojem k životu je aktivován sociální potenciál, a tím je až posléze působeno na dílčí kapitály jako je lidský, kulturní a sociální. Toto působení je zobrazeno v Obr. 2.1 (Pleskot, 2012).

Obr. 2.1 Návaznost sociálního potenciálu a sociálního kapitálu

Zdroj: Zich, 2012, vlastní zpracování.

1.1.3 Definování sociálního kapitálu

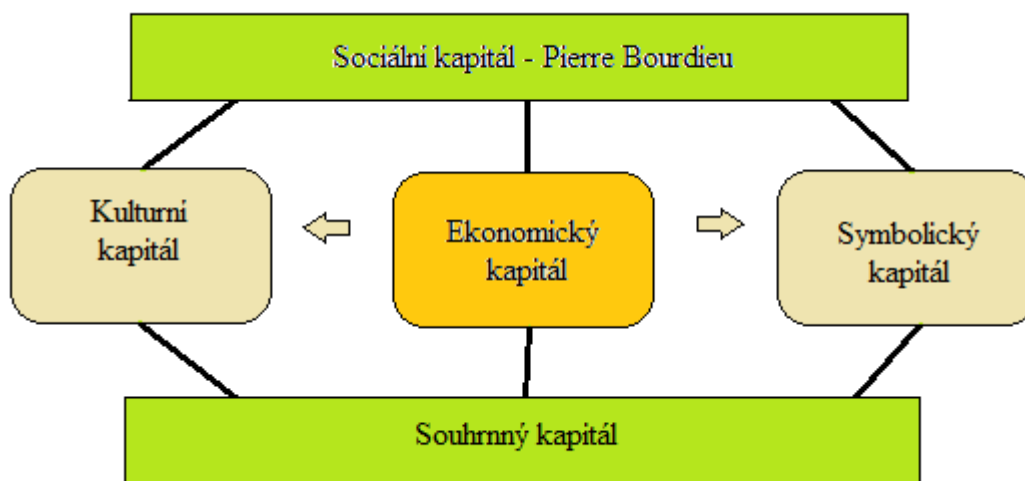
Sociální kapitál je spatřován v mnoha formách. Nejčastěji jsou za otce moderního pojetí sociálního kapitálu zmiňováni francouzský sociolog Pierre Bourdieu, americký sociolog James Coleman a politolog Robert David Putnam.

Postoj Pierra Bourdieua k vymezení sociálního kapitálu

Dle Bourdieua je sociální kapitál představován sítí vztahů, které je možno využít ve vlastní soukromý prospěch. Dle velikosti sítě, která je daná množstvím známostí, styků a kontaktů je dán objem sociálního kapitálu. Sociální kapitál je dle Bourdieua něj rozdělen do tří základních forem, a to na ekonomický, symbolický a kulturní. Bourdieuem jsou tyto tři podoby kapitálu nazvány jednotně jako souhrnný kapitál (Bourdieu, 1998).

Bourdieuem byly dále rozebrány i vazby mezi jednotlivými typy kapitálu. Kulturní kapitál a symbolický kapitál jsou kupříkladu zcela podmíněny kapitálu ekonomickému. Ekonomický kapitál je tak chápán jako prázeklad ostatních výše zmíněných forem, ty jsou z něj vytvářeny sekundárně. Jednotlivé formy kapitálu jsou ztvárněny v Obr. 2.2 (Šafr a Sedláčková, 2006).

Obr. 2.2 Formy kapitálu dle pojetí Pierra Bourdieua

Zdroj: Pierre Bourdieu, 1986, vlastní zpracování.

Ekonomický kapitál byl již výše propojen s pojetím z ekonomie, kdy prodejem kapitálu byl přinášén vlastníkově zisk. Ekonomický kapitál dále dělen na fyzický a finanční.

- Fyzický kapitál je představován hmotnými a nehmotnými statky. Příkladem takovýchto statků jsou stroje, patenty, budovy.
- Finančním kapitálem jsou zastoupeny například cenné papíry, obligace, podíly ve firmách, vyplácené akcie a další (Bourdieu, 1986).

Symbolickému kapitálu byla autorem pozornost věnována ze všech typů kapitálu nejméně. Symbolický kapitál je dle Bourdieua (1986) založen na poznání, uznání, víře určité hodnoty a na naplnění. Posledním typem byl kapitál kulturní, který je ztvárněn předpoklady jedince či skupiny, sloužící k dosažení vytýčených cílů. Kulturní kapitál je možno ovlivnit výchovou, vzděláním, zájmy, postojem k životu a dalšími. Přínosem, stejně tak jako tomu bylo u ekonomického kapitálu, je zisk. Ale v tomto případě je zisk zastoupen kvantem privilegií, které jsou spojeny s postavením ve společnosti. Kulturní kapitál se člení na objektivní, inkorporovaný a institucionalizovaný.

- Objektivním kulturním kapitálem jsou míněny hmotné či materiální statky, jako například knihy, umělecké díla.
- Inkorporovaný kulturní kapitál je vázán k určité osobě a není možné jej od ní oddělit, nakoupit.

Jedinec je tak nucen jej nabýt sám na základě vlastní iniciativy. Příkladem inkorporovaného kulturního kapitálu jsou znalosti, dovednosti nebo schopnosti.

- Institucionalizovaný kulturní kapitál je představován v písemné formě. Vesměs je pojednáváno o dokladech dosaženého vzdělání jedince. V tomto případě je možné uvést jako příklad diplom či titul (Bourdieu, 1986).

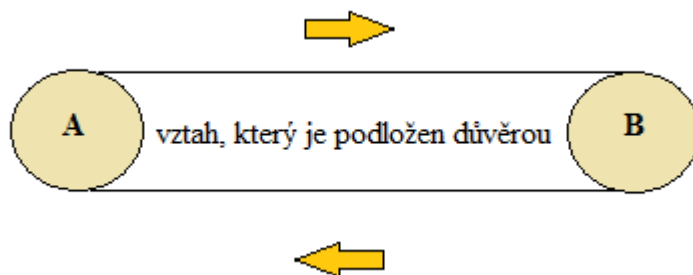
Bourdieu (1986) byl přesvědčen, že ekonomický kapitál je nutno vnímat jako základ ostatních forem kapitálu. Osobnost tohoto sociologa je nadále spojována se studií reprodukce sociálních tříd, které byly ovlivněny existujícími formami kapitálu. Je možné, že byl během tvorby koncepce ovlivněn marxistickým učením, protože konečná teze Bourdieua byla publikována se závěrem, že sociální kapitál je původcem nerovnosti mezi lidmi (Field, 2008; Šafr, 2007).

Postoj Jamesa Colemana k vymezení sociálního kapitálu

Dle Colemana (1990) je sociální kapitál vnímán jako prostředek umožňující vzájemnou kooperaci mezi lidmi a je představován zdroji, které jedinec získává na základě reciprocity. Reciprocita je zde myšlena jako vzájemný vztah mezi jedinci nebo skupinami, který je založen na vidině budoucího zisku. Jakýkoliv vztah, který je takto vytvořen, je ještě podložen důvěrou (Field, 2008).

Šafrem (2007) bylo zmíněno, že plnohodnotným zdrojem výše popsaného vztahu je důvěra, která je podložena existencí tzv. credit clips, tedy poukázkami na oplácenou. Credit clips jsou využívány ve vztahu mezi dvěma aktéry, kdy je jeden z nich ochoten aktivně vypomoci druhému pouze za předpokladu vzniku budoucího závazku. Celý mechanismus je následně popsán níže na Obr. 2.3.

Obr. 2.3 Credit clips

Zdroj: Field, 2008, vlastní zpracování.

Vztah, který je Colemanem (1990) prostřednictvím obrázku znázorněn, je uzavřen mezi dvěma jedinci, kteří jsou skryti pod písmeny A a B, kdy osobou A je poskytnuta pomoc osobě B. Situaci osoby A je možno vnímat jako pohledávku po oplácení, která bude uplatněna v budoucnu. Osobě B je vytvořen závazek s neurčitou splatností. Jinak řečeno pohledávka osoby A bude jednou v případě potřeby jedince A uskutečněna osobou B. Při splácení závazku je celý koloběh přerušen. Tudíž jedincem byla využita možnost credit clips, poukázky na oplácenou. Na druhé straně se nabízí otázka, jak přesně stanovit hodnotu takového závazku, který je potřeba splatit. Díky tomu, že ne ve všech případech je stanovená hodnota závazku synchronní, je v mnoha případech závazek splacen jen z části (Field, 2008).

Dle Colemanana je sociální kapitál složen z jednotlivých atributů, jako jsou důvěra, reciprocita, závazky, očekávání, informační kanály, normy a sankce a další. A právě díky existenci norem je dle autora potlačen prospěch jednotlivce na úkor kolektivu (Šafr a Sedláčková, 2006).

Dále je Fieldem (2008) poukázáno na spjatost, která byla rozebírána Colemanem mezi sociálním kapitálem a pozitivními nebo negativními aspekty. Díky credit clips se posiluje vztah mezi jedinci, tedy alespoň tak je existence poukázek vnímána z pohledu Colemanana. Zatímco posilování vztahu se považuje za pozitivní důsledek credit clips, tak nezasloužený prospěch plynoucí z pouhé participace je zřejmým negativem existence credit clips.

Kellerem (2009) byl dále popsán Colemanův postoj z hlediska vlastnictví. A právě z tohoto úhlu pohledu bylo na sociální kapitál nahlíženo. V rámci svých studií byl Colemanův postoj zaměřen na sociální kapitál na mikroúrovni (viz v kapitole 2.1.2). Proto jsou jeho koncepty vztahovány na užší komunity či rodiny. Součástí studií bylo i srovnání tradiční a moderní společnosti, kde byly Colemanem spatřovány v moderní společnosti změny zdrojů sociálního kapitálu.

V moderní společnosti totiž byly nahrazeny základní zdroje sociálního kapitálu institucemi s jediným cílem, a to uchovat mezilidskou důvěru. Typickou formou kapitálu byly pojišťovny či vzdělávací instituty (Keller, 2009).

Postoj Roberta Davida Putnama k vymezení sociálního kapitálu

Putnamův postoj k sociálnímu kapitálu je navázán na jeho předchůdce Jamesa Colemana, kterým byl zkoumán sociální kapitál na mikroúrovni. Naopak cílem Putnama bylo zkoumání mikroúrovně sociálního kapitálu. Proto byl ve svých myšlenkách zaměřen na působení sociálního kapitálu na společnost jako celek se zaměřením na pozitivní přínos (Keller, 2009).

Sociální kapitál je dle Putnama představován existencí sociálních organizací, pro které jsou typickými prvky důvěra a normy. Dále je sociální kapitál tvořen sociálními sítěmi. Sociální sítě jsou prvky, kterými jsou usnadněna jednání mezi aktéry. Díky sítím je nakonec výsledkem jednání ku prospěchu celé společnosti. Základní forma sociálního kapitálu je Putnamem spatřována v sítích občanské angažovanosti (Šafr a Sedláčková, 2006).

Dle Fielda (2008) je Putnamovo pojetí sociálního kapitálu shrnuto takto. Sociální kapitál je představován jako základní nástroj sociálního života. Je tvořen sítěmi, normami a též důvěrou². Jeho existence je vysvětlována jediným cílem, a to dosáhnout vytýčeného síle co nejsnadnější cestou. Základním prvek sociálního kapitálu jsou kontakty podložené daným množstvím.

Za nejznámější knižní dílo Putnama je považována kniha s názvem *Bowling Alone*, ve které je autorem zdůvodněna neustále se snižující míra sociálního kapitálu. Autorem je shledávána vina v moderní společnosti, která je postavena na základech moderních technologií. Moderními technologiemi jsou omezovány aktivity jedinců ve společnosti. Jako příkladem je uvedena elektronika typu televize, video. Dílo *Bowling Alone* je zaměřeno na aktivitu (bowling), která je hrána mnoha lidmi ve společnosti. Je tedy pojednáváno o činnosti, kterou jsou vytvářeny skupiny navzájem se neznajících lidí se vzájemnými vazbami a cíli (Putnam, 2000).

² Dle Putnama je důvěra dále rozdělována na meziosobní a generalizovanou. Na základě tohoto rozčlenění je sociální kapitál dělen na svazující a přemostující (Keller, 2009), viz dále.

1.1.4 Formy a typologie sociálního kapitálu

Společně s vývojem nazírání na sociální kapitál byly i utříděny různé názory na formování jednotlivých typů sociálního kapitálu. Prvně bude rozebrána problematika individuálního a kolektivního sociálního kapitálu. Dále budou zmíněny i ostatní formy kapitálu jako strukturální, kognitivní, občanský nebo vládní kapitál a další.

Kolektivní sociální kapitál vs. individuální sociální kapitál

Kolektivního sociálního kapitálu je tvořen hodnotami a normami, chováním a důvěrou či občanskou angažovaností. Důvěra je dle tohoto konceptu rozlišována na důvěru v lidi (sociální) a na důvěru v instituce (institucionální). Předpokladem fungujícího kolektivního sociálního kapitálu je aktivní sociální jednání a participace. Tento typ kapitálu bývá označován jako formální sociální kapitál nebo kapitál přinášející „veřejné blaho“. Ne nadarmo je spojen s podporou demokracie (Putnam, 2001; Giddens, 2004).

Individuální sociální kapitál je tvořen množstvím recipročních vazeb mezi lidmi ve společnosti umožňující zakládat nové a nové sítě. Východiskem individuálního sociálního kapitálu je koncepce Bourdieua z roku 1998. Tento typ je na rozdíl od předešlého, označován jako neformální sociální kapitál, nebo kapitál přinášející „soukromé blaho“. Soukromým blahem je označen vlastní prospěch, proto lze tedy říci, že neformální kapitál je zaměřen na jednotlivce. Individuální sociální kapitál je dále rozčleněn na dvě další podskupiny. První skupina je rozdělena na interakční a mobilizační a druhá skupina na individuální kapitál přemostňující, svazující a spojující (Putnam, 2001, Šafr, 2007).

Individuální kapitál přemostňující, svazující a spojující

Toto rozdělení kapitálu je založeno na Putnamově klasifikaci důvěry. Důvěra byla Putnamem vnímána jako hlavní zdroj sociálního kapitálu. Rozlišení důvěry na meziosobní a generalizovanou bylo průlomovým bodem pro roztržidění sociálního kapitálu na (bonding) svazující kapitál, (bridging) přemostňující kapitál a (linking) spojující kapitál (Keller, 2009).

Přemostňujícím kapitálem je míněna ochota spolupracovat s různými lidmi z různých skupin. Typickým rysem jsou vzdálenější vazby slabého charakteru. Svazujícím kapitálem je naopak zobrazena ochota spolupracovat pouze s lidmi z homogenní skupiny (Šafr, 2007). Zde je typickým rysem již bližší vztah podložený důvěrou a jistými hodnotami či symbolikami. Takto vzniklé vztahy jsou určeny silnou vazbou. Spojující kapitál je využíván především při snaze být v kontaktu s určitou skupinou lidí (Šafr, 2007).

Na základě stimulování důvěry je znám další typ individuálního sociálního kapitálu, korporální sociální kapitál. V případech, kdy je ve společnosti zaznamenávána aktivita takových sdružení, jako jsou dělnické odbory nebo dobrovolnické sdružení, je aktivně posilována důvěra občanů v lepší zítřky. Proto je i vytváření takových korporací a sdružení považováno za pozitivní, při snaze udržení sociální koheze (Pilečka, 2010).

Dle Halperna (2004) je sociální kapitál složen ze základních komponentů, kterými jsou sociální sítě, sociální normy (hodnoty a očekávání) a sankce. Halpernem byl dále sociální kapitál rozdělen na jednotlivé úrovně, a ty posléze bylo možno dále analyzovat z hlediska druhu (svazující, přemostňující či spojující). Sociální kapitál byl tedy rozlišen na:

- mikroúroveň, která je zastoupena rodinou, přáteli a známými,
- mezoúroveň, ta je tvořena sousedy, komunitami,
- makroúroveň typická pro obchodní společnosti, EU či OSN.

Strukturální sociální kapitál vs. kognitivní sociální kapitál

Strukturální sociální kapitál je tvořen různými formami sociálních organizací zastoupenými pravidly, normami a tradicemi. Na základě existence norem je dále definován další typ kapitálu, kterým je kognitivní sociální kapitál. Dle autorů Šafr a Sedláčková (2006) je existence tohoto kapitálu formulována převážně mentálními procesy, které jsou dány kulturou. Hlavní role v rámci kognitivního kapitálu je sehrávána právě výše zmíněnými hodnotami a normami. Do jisté míry je posuzován i postoj, víra a přesvědčení

Občanský sociální kapitál vs. vládní sociální kapitál

Dle aktivity občanů je definován sociální kapitál jako občanský sociální kapitál a dle vzájemných vztahů mezi občany a vládou je ustanoven vládní sociální kapitál. Obě dvě formy jsou na sobě vzájemně závislé. Vyrovnaným občanským sociálním kapitálem ve společnosti je vytvářena sociální stabilita, a tím je ovlivněna i vládní stabilita. Tento mechanismus je platný i naopak (World Bank, 2011; Pilečka, 2010).

1.2 Měření sociálního kapitálu

V rámci měření sociálního kapitálu není evidován jednotný přístup. Dokonce mnozí z autorů sociologie a sociálního kapitálu nejsou jednotně přesvědčeni, že sociální kapitál lze měřit.

Názory mnohých autorů jsou velice odlišné. Například dle Sýkory a Matouše (2009) nelze měřit úroveň sociálního kapitálu. Jediné co je autory považováno za měřitelné je prostředí, ve kterém je kapitál akumulován.

Instituce, které se zaměřují na měření míry sociálního kapitálu, shromažďují data prostřednictvím dotazníkového šetření, to probíhá v několika etapách. První etapa je zaměřena na výběr dotazované jednotky respondentů se společnými znaky. Takto zvolený soubor je nazýván jako základní soubor (Pecáková, 2004). Dalším krokem šetření je zvolit postup dotazování. Jedna z mnoha forem dotazování je písemná, osobní dotazování, telefonické či elektronické. Ovšem časově nejnáročnější částí dotazníkového šetření je jeho příprava, a to konkrétně formulace otázek (Disman, 1998). Otázky mohou být mnoha podob, nejčastěji jsou otázkami otevřenými nebo uzavřenými. Po provedení dotazníku na vybraném vzorku následuje zpracování a analýza dat (Řezánková, 2007). Po statistickém zpracování dat nastává etapa vyhodnocování údajů a k následné interpretaci prostřednictvím tabulek, vzorců či grafického znázornění (Kozel, 2004).

Jak již bylo uvedeno na počátku kapitoly o sociálním kapitálu, není zaznamenána jednotná obecná definice, kterou by sociální kapitál byl stoprocentně a přesně definován. Z čehož plyne, že je evidováno nespočetné množství různých pojetí a konceptů sociálního kapitálu. Tímto je způsobeno, že není ani možné, aby byl ustanoven jediný ukazatel, kterým bude sociální kapitál společnosti měřitelný.

Proto je dle Šafra a Sedláčkové (2006) zvlášť měřen sociální kapitál individuální a zvlášť sociální kapitál kolektivní. Kolektivním sociálním kapitálem je zdrojem informací sociologického charakteru vyplývající z výzkumů či různých statistik. U individuální formy sociálního kapitálu je zkoumána mobilita a interakce.

- Mobilita je sociální pohyb ve společnosti za cílem dosažení zisku. Dle tohoto je dále vymezen i mobilizační kapitál.
- Interakce je podložena vzájemným působením dvou či více činitelů za cílem dosažení zisku. Dle intenzity společenské interakce jedince s okolím je sociální kapitál nazýván za interakční kapitál.

Při měření sociálního kapitálu je nutno vnímat i evidenci různých forem a typů sociálního kapitálu, jak je řečeno autory Pilečkou a Jančákem (2010). Těmito autory byla vyhodnocena dvě kritéria, která je zapotřebí dodržovat. Prvním kritériem je dodržet při měření komplexnost, a to tak, že budou nejprve měřeny jednotlivě hodnoty aspektů sociálního kapitálu (sociální síť, sociální důvěra) a až poté budou následně dílčí ukazatelé převedeny v jeden souhrnný ukazatel, jehož hodnota bude chápána jako ukazatel sociálního kapitálu. Stejný přístup byl využit i u měření sociálního kapitálu prostřednictvím Putnamova indexu³, který je popsán v kapitole 2. Druhým kritériem je nutno vymezit jednotlivé typy a formy kapitálu.

1.2.1 Měření individuálního sociálního kapitálu

Individuální sociální kapitál je dle autorů Šafra a Sedláčkové (2006) možné měřit pomocí sumačního indexu, který je mezinárodně označován jako Social Capital Index (dále jen SCI), dále dle generátoru jmen nebo generátoru pozic a zdrojů. Obě metody jsou uplatňovány formou dotazníkového šetření. Jako první bude vysvětlen sumační index, který je specificky využíván ke zjištění míry interakčního sociálního kapitálu. Jedná se o index, který je tvořen sedmi položkami. Těmi jsou:

- společenské návštěvy přátel,
- společenské návštěvy u příbuzných,
- návštěvnost společenských událostí,
- účast na církevních obřadech,
- návštěva restaurací,
- telefonování s příbuznými,
- telefonování s přáteli nebo sousedy.

Formou dotazníku jsou respondenti anonymně dotazováni na zastoupení a četnost výše zmíněných položek. Čím větší množství položek je dotazovanými zastoupeno (z hlediska počtu a četnosti jednotlivých položek), tím je úroveň sociálního kapitálu vyšší.

³ Putnamův index je pojmenován dle autora, dle kterého byl sestaven postup pro vypočítání sociálního kolektivního kapitálu, viz dále.

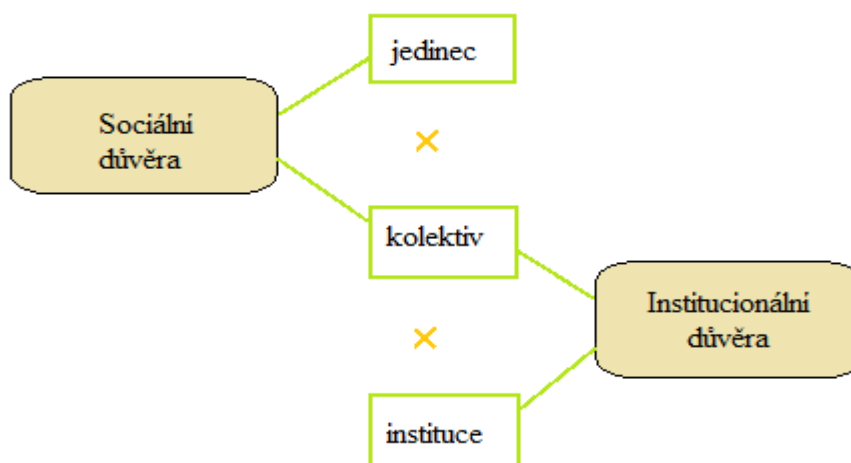
Dále je pro měření individuálního sociálního kapitálu využíván generátor jmen, pozic a zdrojů. V tomto případě je využívána tato metoda pro zjištění míry mobilizačního sociálního kapitálu. Prostřednictvím dotazníku jsou respondenti kladeny dotazy na množství, strukturu či rozmanitost kontaktů. Čím jsou zkoumané skupiny kontaktů různorodější, tím je míra individuálního sociálního kapitálu bohatší.

1.2.2 Měření kolektivního sociálního kapitálu

Díky tomu, že není deklarován žádnou z organizací či institucí jednotný přístup k měření sociálního kapitálu, budou zmíněny a nastíněny postoje takových organizací a institucí jako World Bank, OECD, ONS nebo ABS. Měřením kolektivního sociálního kapitálu jsou známí autoři Putnam a Coleman. Zkoumanou proměnnou v případě kolektivního kapitálu je dílčí prvek sociálního kapitálu, sociální důvěra. Důvěra jako taková byla spjatá se vztahem mezi dvěma jedinci podloženým existencí credit clips. Jak je zřejmé, prapočátek důvěry je skryt v jednoduchém vztahu a dále je rozšiřován do spleťových sociálních sítí (Šafr a Sedláčková, 2006).

Z hlediska sociologie je důvěra rozdělena do dvou typů. Prvním typem je sociální důvěra, která je založena na vztahu jedince a ostatních lidí. Za jinak neměnných podmínek je jedinec přesvědčen, že jednání ostatních kolem něj je iniciováno ve prospěch jeho samotného. Druhým typem je institucionální důvěra, která je také podložená vztahem, avšak ne mezi jedincem a kolektivem, ale kolektivem a existujícími institucemi (Šafr, 2007). Návaznost sociální a institucionální důvěry je možno sledovat na Obr. 2.4.

Obr. 2.4 Propojenost sociální a kolektivní důvěry

Zdroj: Šafr, 2007, vlastní zpracování.

Kolektivní sociální kapitál je měřen prostřednictvím dvou odlišných indexů. Jedním z nich je Putnamův index a následně Index přemost'ujícího kolektivního sociálního kapitálu.

Nejprve bude zmíněn Putnamův index, pro jehož sestavení jsou využívána sekundární data a jako indikátory jsou využívány statistické údaje, mezi něž jsou řazeny:

- sociální důvěra,
- angažovanost ve věcech veřejných,
- neformální sociabilita⁴,
- komunitně organizovaný život,
- komunitní dobrovolnictví (Putnam, 2001).

Z těchto pěti indikátorů byla vytvořena jedna proměnná, zvaná jako Social Capital Index⁵, tedy Index sociálního kapitálu. Tím byl sledován podíl lidí ve výboru lokálních organizací za poslední rok, počet občanských a sociálních organizací na 1000 obyvatel (Putnam, 2000).

⁴ Sociabilita je schopnost se sdružovat.

⁵ Social Capital Indexem je možné označit Sumační index, kterým je měřen individuální interakční sociální kapitál. Tento typ Social Capital Indexu je tvořen 7 položkami (Šafr a Sedláčková, 2006). Dále je jako Social Capital Index označován Putnamův index, který je vytvořen pro měření kolektivního sociálního kapitálu. Tento index je tvořen celkem 5 indikátory (Putnam, 2000).

Sloužil také k sledování průměrného počtu členů a organizací, nebo ke sledování volební účasti v prezidentských volbách a též počet neziskových organizací na 1000 obyvatel (Putnam, 2000).

Pro stanovení míry kolektivního sociálního kapitálu je vhodný i Yamagishiho index, jehož výsledná hodnota je založena na respondentově odpovědi. Respondentovi je pokládáno celkem osm výroků, na které je možno reagovat souhlasně nebo nesouhlasně. Pomocí indexu byla vyjádřena míra čestných a poctivých lidí (Šafr a Sedláčková, 2006).

Dalším ukazatelem je Index přemost'ujícího sociálního kapitálu, který je hromadně zastoupen až dvanácti otázkami, které jsou shromažďovány na základě dotazníkového šetření. Toto šetření bylo navrženo Katarzynou Pajak (2006, převzato z Šafr a Sedláčková, 2006), kterou byly porovnávány vazby mezi lidmi. V Tab. 2.1 je uveden průběh šetření. Kdy je pokládáno respondentovi množství otázek, na které je schopen odpovědět jen dle pětibodové škály. Možnosti jeho odpovědí byly:

1. velmi zřídka nebo nikdy,
2. zřídka, málokdy,
3. občas,
4. často,
5. velmi často (Šafr, Sedláčková, 2006).

Tab. 2.1 Index přemost'ujícího sociálního kapitálu

- Otázka: V kruhu mých blízkých přátel jsou lidé :

mnohem starší než já ?
s odlišným životním stylem, než mám já ?
rozdílné národnosti, než je moje ?
s odlišnou sexuální orientací, než je moje ?
kteří sledují odlišné TV programy než já ?
kteří čtou knihy jiných autorů než já ?
druhého pohlaví ?
kteří poslouchají odlišnou hudbu než já ?
z jiného okruhu, než spolužáci na střední škole ?

Zdroj: Pajak, 2006, převzato z Šafr a Sedláčková, 2006

Postoj WB k měření sociálního kapitálu

World Bank⁶ (dále jen WB) byla orientována na problematiku sociálního kapitálu od 90. let 20. století s hlavním cílem nalézt možnosti, jak zabránit rozrůstání chudoby v zemích třetího světa. Její výzkumy byly zaměřeny na zdravotní, sociální péči a nakonec služby ve smyslu vzdělání a pojištění. Výzkumy byly založeny na případových studiích, ve kterých byl pozorován vliv sociálního kapitálu na určité životní okolnosti. V závěru bylo prokázáno, že je nejvýznamnější role je představována:

⁶ WB byl dále vytvořen ukazatel speciálně pro rozvojové země s názvem SCAT. Což je zkratka pro Social Capital Assessment Tool (Franke, 2005).

- sociálními sítěmi,
- důvěrou v instituce,
- občanskými normami a úspěšností jejich dodržování (Franke, 2005).

Postoj OECD k měření sociálního kapitálu

Naopak The Organisation for Economic Co-operation and Development (dále jen OECD) je zaměřeno na měření míry sociálního kapitálu v zemích, které jsou považovány za země vyspělé. V dnešní době je do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj řazeno celkově 34 států.

Dle OECD je sociální kapitál vnímán jako sociální síť, kterými jsou sdíleny společné normy a hodnoty a je součástí ukazatele blahobytu, kterým je přednostně znázorněna kvalita života, staří obyvatel, či míra přistěhovalých obyvatel.

Postupem času však byly definovány čtyři základní ukazatelé (indikátory), které jsou i dnes vnímány za stěžejní a z mezinárodního hlediska za srovnatelné. Těmi jsou označovány:

- politická participace,
- neformální sociální síť (sociabilita) a důvěra,
- normy a sankce,
- zapojení ve společnosti (Heally, 2002).

Postoj WEF k měření sociálního kapitálu

Na druhou stranu dle Světového ekonomického fóra (dále jen WEF) je stav sociálního kapitálu zpracován prostřednictvím indexu, Global Competitiveness Index (dále již GCI). Cílem tohoto indexu je zveřejnit údaje o jednotlivých ekonomikách. Index je hodnocena na základě 12 pilířů jako jsou instituce, infrastruktura, makroekonomická stabilita, zdraví, primární vzdělání, vyšší vzdělání, efektivnost trhu, efektivnost trhu práce, inovace, tržní síla, informovanost na finančních trzích a nakonec technologie (World Economic Forum, 2012).

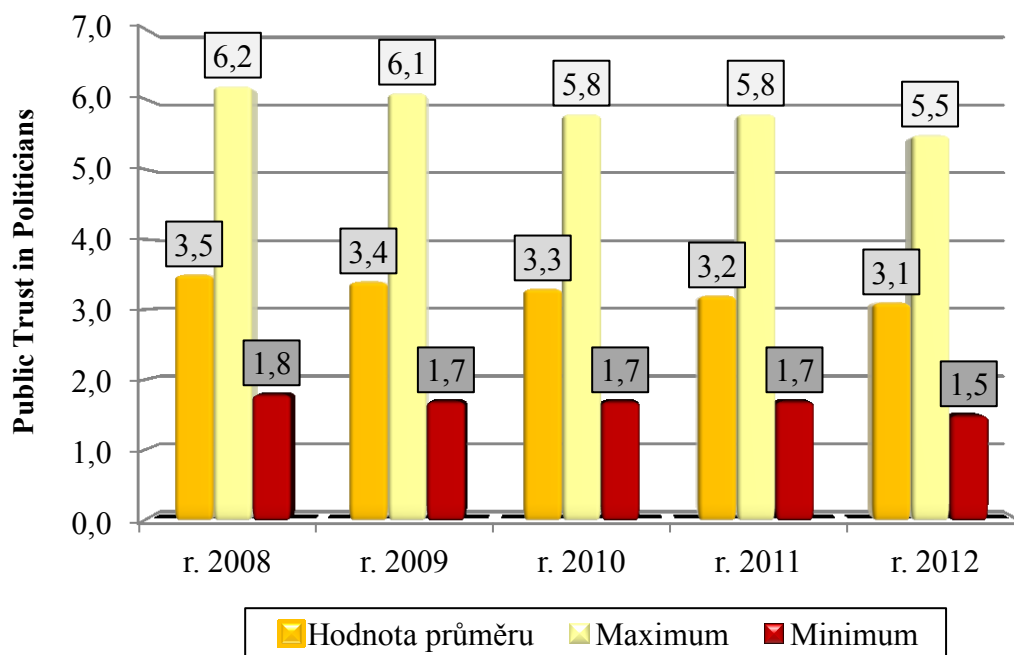
Pilíř zabývající se institucemi je dále dělen na instituce veřejné a soukromé. Veřejné instituce jsou dle WEF následně členěny do pěti oblastí, a to na vlastnické právo, bezpečnost, korupce a etika, justice a vláda. Do oblasti korupce a etiky jsou zahrnovány jednotlivé ukazatelé, příkladem je možno uvést Index důvěry veřejnosti v politiky, Public Trust in Politicians. Ten se stavuje v intervalu hodnot <1 do $7>$ (World Economic Forum, 2012).

V Grafu 2.1 je znázorněn vývoj ukazatele Public Trust in Politicians během let 2008 až 2012. Pětileté období bylo vybráno z důvodu názornějšího poukázání vývoje indexu. Rok 2012 je posledním rokem, u kterého byl vývoj ukazatele dostupný. V Grafu 2.1 je znázorněna maximální a minimální hodnota ukazatele pro každý z roků individuálně. Kromě toho je vývoj ukazatele doplněn o průměrnou hodnotu. Vývoj ukazatele je blíže znázorněn tabulkou, která se nachází v Příloze č. I.

Maximální dosažená hodnota v průběhu let má klesající tendenci. Nejvyšší dosažené hodnoty za období pěti let jsou zaznamenány u států jako Dánsko, Lucembursko a Švédsko, a to konkrétně:

- v roce 2008, kdy byla v Dánsku naměřena hodnota ve výši 6,1. Stejně tomu tak bylo i v roce 2009. Za období 2008 a 2009 byly naměřeny vysoké hodnoty i u států jako Lucembursko a Švédsko.
- V roce 2010 byla v Lucembursku a ve Švédsku naměřená nejvyšší hodnota ukazatele tj. 5,8.
- A právě od roku 2010 – 2012 je stále Švédsko zemí, kterou jsou dosaženy nejvyšší hodnoty ukazatele Public Trust in Politicians.

Graf 2.1 Vývoj Public Trust in Politicians během let 2008 - 2012 v zemích EU-28

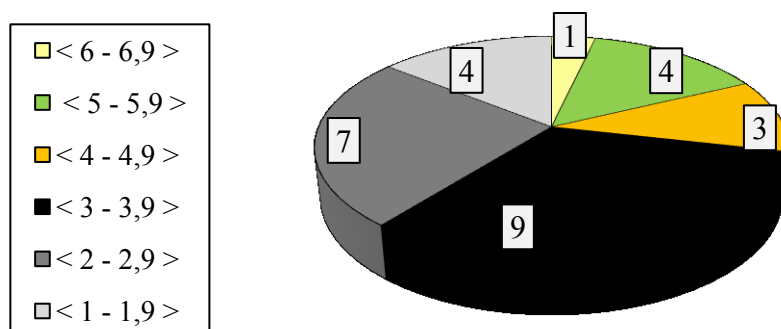
Zdroj: World Economic Forum, 2008 - 2012, vlastní zpracování.

Paradoxem je i klesající tendence ukazatele v případě dosahování minimálních hodnot. Příkladem je rok 2008, kdy hodnota ukazatele, v případě České republiky byla ve výši (1,8) a v roce 2012 byla ve výši (1,5) naměřena u Řecka. Mezi léty 2009 – 2011 se míra ukazatele víceméně nezměnila, a naměřená míra ukazatele sociálního kapitálu byla (1,7). Tato hodnota byla platná pro státy jako např. Česká republika a Slovenská republika. Tímto je možné dodat, že se v České republice již jako dlouhodobý problém stalo efektivní fungování vlády, kterému nenapomáhá ani existence korupce uvnitř politických stran.

Stejně tak jako maximální i minimální hodnota klesaly, tak i celkově. Průměr bude mít klesající tendenci. V Grafu 2.1 je možno zahlédnout dva dipóly vývoje, a to rok 2008 s průměrnou hodnotou (3,5) a rok 2012 s průměrnou hodnotou (3,1). Tyto roky byly vybrány pro bližší rozbor na základě markantní odlišnosti v dosažené míře ukazatele.

Jako první bude rozebrán rok 2008, který je ztvárněn v koláčovém Grafu 2.2 Public Trust in Politicians je v intervalu $< 1 - 7 >$, avšak již dle legendy je předem prokázáno, že státy nedosahují nižší hodnoty než je 1 celá. V tomto případě se tedy pohybujeme v intervalu $< 1 - 6,9 >$. V intervalu $< 2 - 3,9 >$ je zastoupeno více jak 50 % členských států Evropské unie (dále již EU).

Graf 2.2 Zastoupení států EU-28 v jednotlivých intervalech pro rok 2008

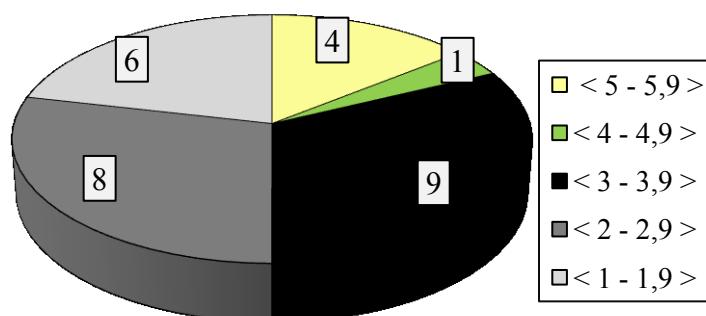

Zdroj: World Economic Forum, 2008, vlastní zpracování.

V roce 2008 byla hodnota intervalu $< 1 - 1,9 >$ naměřena u států jako Česká republika (1,8), Bulharsko (1,9), Slovensko (1,9) a Polsko (1,9). Průměrná vypočtená hodnota ukazatele za rok 2008 byla stanovena ve výši (3,5) a státy, které byly svou hodnotou ukazatele zahrnuty do intervalu $< 3 - 3,9 >$ jsou Belgie (3,9), Estonsko (3,3), Francie (3,9), Irsko (3,6), Malta (3,9), Portugalsko (3,3), Slovinsko (3,2), Španělsko (3,6) a Velká Británie (3,6). Nejvyšší možné hodnoty v roce 2008 bylo dosaženo pouze jedním státem, a tím bylo Dánsko (6,2), které tak bylo zahrnuto do intervalu $< 6 - 6,9 >$. Hodnota ukazatele měřeného pro Českou republiku byl ve výši (1,8).

Následující Graf 2.3 je důkazem klesající tendence hodnoty ukazatele. U žádného ze států není naměřena vyšší hodnota ukazatele než je hodnota (5,9). Rozpětí intervalu v roce 2012 je $< 1 - 5,9 >$. Přesně tak jako tomu bylo i v roce 2008, tak v roce 2012 se největší počet členských států EU nachází v intervalu $< 2 - 3,9 >$, tj. přes 60 %.

Graf 2.3 Zastoupení států EU-28 v jednotlivých intervalech pro rok 2012

Zdroj: World Economic Forum, 2012, vlastní zpracování.

V roce 2012 byla hodnota intervalu $< 1 - 1,9 >$ naměřena u států jako Česká republika (1,6), Maďarsko (1,8), Itálie (1,8), Rumunsko (1,8), Řecko (1,5) a Slovensko (1,7). Průměrná vypočtená hodnota ukazatele za rok 2012 byla stanovena ve výši (3,1) a státy, které byly svou hodnotou ukazatele zahrnuty do intervalu $< 3 - 3,9 >$ jsou Belgie (3,5), Estonsko (3,9), Francie (3,4), Irsko (3,2), Malta (3,2), Německo (3,7), Rakousko (3,0) a Velká Británie (3,8). Nejvyšší možné hodnoty v roce 2012 bylo dosaženo čtyřmi státy, a to Finskem (5,1), Nizozemím (5,4), Lucemburskem (5,4) a Švédskem (5,5), které tak byly zahrnuty do intervalu $< 5 - 5,9 >$. Hodnota ukazatele měřeného pro Českou republiku byl ve výši (1,6).

Postoj ONS k měření sociálního kapitálu

Ve Velké Británii je situován úřad zvaný Úřad pro národní statistiku ve Velké Británii (dále jen ONS), dle kterého je sociální kapitál chápán jako kolektivní statek, který je zobrazován prostřednictvím pěti dimenzí. Dimenze jsou dále použity jako výchozí rysy pro definování individuálního a kolektivního sociálního kapitálu. Sociální kapitál je dle ONS definován prvky jako:

1. sociální angažovanost,
2. efektivnost (řízení, kontrola, vlastní přínos),
3. sociální sítě, podpora a interakce,

4. důvěra, soudržnost a důvěra,
5. vnímání společenství.

Kdy první a druhá dimenze jsou typické pro charakterizování individuálního sociálního kapitálu a zbylé skupiny tři, čtyři a pět jsou zástupci kolektivního sociálního kapitálu (Harper, 2002).

1.3 Teoretické vymezení korupce

„Každý je úplatný, záleží jen na výši nabízené částky a okolnosti, za které je nabízena,“ dle Chmelíka a Tomice (2011, s. 9). Definovat korupci obecně platnou definicí, aby byla výstižná, je stejně komplikované jako vymezit sociální kapitál. Korupce je pojmenování činu, který není v souladu s morálním chováním společnosti a znamená nekalé zneužívání vlastní pozice, pravomoci za účelem neoprávněného zisku. Korupce je založena na vztahu mezi dvěma či vícero jedinci, kdy jedna strana je stranou korumpující a druhá strana je stranou zkorumpovanou. Korupci je možno vnímat jako prostředek organizovaného zločinu vyskytující se v mnoha podobách jako jsou úplatky, zpronevěra, zneužívání veřejné moci, nepotismus či klientelismus. Mezinárodní organizace Transparency International je jednou z mála organizací bojující proti korupci. V České republice je tato iniciativa na národní úrovni zastoupena jednou z poboček Transparency International v České republice a Nadačním fondem proti korupci v České republice (Chmelík a Tomica, 2011).

Korupce

Dle Davida a Netta bylo řeckým filozofem, Aristotelem ve 4. století korupční jednání definováno jako stav, kdy: *„značný počet lidí se uchyluje k tomuto způsobu života pouze kvůli vlastnímu obohacení a ze ctižádosti“* (2007, s. 5). Korupce je projevem určitého chování, které je odlišné od formálního. Korupční chování je dále v rozporu s formálními povinnostmi vyplývající z veřejné role. Příkladem je využití veřejné role pro soukromé zájmy, pro finanční zisk či pro zisk statusu. Jednoduše řečeno, korupce je aplikována převážně za účelem zvýšení soukromého vlivu (Nye, 1967).

Korupce z historického hlediska

Prvotní zmínky dle Davida a Netta (2007) o korupci jsou z období starověkého Řecka a Říma, kdy díky zmínkám rané řecké mytologie byly doloženy jedny z prvních korupčních počinů tehdejší doby.

Tehdejší forma korupce byla shledávána dle bájných příběhů při uplácení tamějších soudců, kteří byli ochotni za jistý finanční obnos či protislužbu změnit verdikt soudu v neprospěch nevinného.

Uplácení soudců je bezesporu praktikováno od starověku až do dnešní doby. To však nebyl jediný způsob, který byl lidmi využíván. Ke konci starověku byla řecká civilizace nechvalně proslavena nekorektním nabýváním bohatství prostřednictvím lichvy, obchodu a spekulací (David a Nett, 2007).

Lichva byla ve středověku vystřídána církevními úplatky, které byly využívány i v českých zemích. Církevní úplatky v českých zemích jsou označovány jako podmazati, vyhovění nebo pomazati palec kněží (Volejníková, 2007).

Od konce 17. století již nebyla korupce spojována s drobnými církevními úplatky či lichvou. Tato perioda je úzce spojena s finanční kriminalitou států, kdy některé státy nebyly ochotny platit povinně vybíranou daň. Některými státy, byla povinnost odvádět daň anulována nebo ponížena na minimální výši. Státy tak byly osvobozeny od povinnosti odvádět daň. Na základě smluv upravující privilegia byly umožněny tajné obchody mezi zeměmi západní Evropy asijskými státy (David a Nett, 2007).

Opačným případem bylo 18. století, pro něhož je typické nadměrné zdaňování občanů. Tento fakt byl později vnímán jako prapočátek rent-seekingu. Rent-seeking je dle českého překladu vyhledávání renty, ten je typický pro situaci, kdy subjekty vyskytující se v ekonomice jsou zaměřeny na maximalizaci svého zisku, a to za jinak nezměněných okolností. Toto chování firem je typické při nadměrném daňovém zatížení právnických osob, v prostředí nedokonalé konkurence. Skutečnost rent-seekingu byla jedné ze společností, která byla zaměřená na těžbu a prodej soli. Společnost byla regulována státem z hlediska množství vytěžené soli, které bylo určeno k oficiálnímu prodeji na trhu (Volejníková, 2007).

Většina soli byla zabrána státním aparátem, a až poté byla stanovena výše ceny za sůl, která byla dvojí podoby. Jedna cena byla určena přímo pro panovníka a jiná byla uváděna pro obyvatele v zemi (Volejníková, 2007).

V 19. století byla problematika korupce sledována i médii, a díky tomuto byl problém korupce medializován veřejností. Tehdejší forma korupce byla ovšem situována do politického prostředí, do nitra politických stran. Veřejnosti byl nabídnut zcela nový pohled na korupci.

Ačkoliv byly politické strany vnímány jako komplexně jednotné a homogenní skupiny, uvnitř stran byla rozprostřena nejednota. Samotný stav korupce byl ve dvacátém století bezesporu ovlivněn fašismem a komunismem (David a Nett, 2007).

1.3.1 Definování korupce

Definování korupce je vyvozováno ze slovního základu *rumpere* (Chmelík a Tomica, 2011), který je překládán do českého jazyka jako zlomit. Za bližší význam slova je považován latinský výraz *corruptus*, tedy znečištěný, zvrácený či přímo podplácený. Existence korupce je vázaná na vztah dvou subjektů, jejichž jednáním jsou realizovány výhody či jiné požadavky za slíbenou odměnu, která je hmotného nebo nehmotného charakteru.

S určitou návazností na latinské sousloví je korupční vztah nejlépe popsán: „*dávám, abys dal, tedy do, et des*“. V zásadě je korupce formulována jako prazvláštní forma chování, podložená vztahem mezi dvěma stranami. Na straně jedné je podnět tvořen finančně zajištěným korumpujícím, to je uplácující osoba a protistrana je představována příjemcem, tedy osobou podplácenou, jak bylo řečeno Davidem a Nettem (2007).

Vymezení korupce dle organizace TI

Z hlediska světově známé organizace Transparency International (dále TI) ⁷ je korupce vnímána jako čin, pro něhož je typické zneužití svěřených pravomocí za jediným účelem, a to získání nezaslouženého osobního, soukromého prospěchu. Blíže jsou pak specifikovány konkrétnější případy jako přijetí úplatku, podplácení nebo nepřímé úplatkářství (Transparency International, 2011a).

Vymezení korupce dle OECD

Dle OECD je korupce popsána jako poskytnutí protislužby mezi skupinami státních příslušníků, politiků i politických stran. Cílem těchto vztahů je oboustranné obohacení a zvýhodnění.

⁷ Transparency International je nezisková, nevládní organizace založená v roce 1993 v Berlíně. TI je tvořena více jak 90 národními pobočkami po celém světě, v České republice byla v roce 1998 založena již v pořadí 65. Národní pobočka TI.

Dále OECD je zmíněno, že existence korupce je zřejmá v případě jakékoliv neoprávněné platby, služby či jiných výhod. Korupce je organizací spatřena při využití osoby, zvané prostředník (a tou je nejčastěji veřejný činitel) za účelem získání jinak nezískatelného obchodu (David a Nett, 2007)

Vymezení korupce dle českých institucí

Ministerstvem vnitra České republiky je korupce specifikována jako nástroj organizovaného zločinu, kterým je ulehčen přístup do politických kruhů. Ministerstvem je dále kladen důraz na boj proti korupci, do něhož by měly být zapojeny zájmové spolky, profesní spolky či jiné organizace (Ministerstvo vnitra České republiky, 2010).

Dle Nadačního fondu proti korupci v České republice (dál jen NFPK) je akt korupce specifikován jako nekalé zneužívání vlastní pozice či pravomoci, z této pozice plynoucí, v oblastech jako politika nebo veřejná správa za účelem neoprávněného zisku, který je NFPK vnímán jako nejhorší způsob krádeže. Projekty, které jsou NFPK realizovány jsou zaměřeny především na odhalování korupčních aktivit v české společnosti prostřednictvím určité iniciativy lidí. Aktuálně je pozornost fondu zaměřena na oblasti zdravotnictví a energetiky (Nadační fond proti korupci v České republice, 2011).

1.3.2 Typologie korupce

Korupci jsou porušována jinak platná pravidla a možnost vůbec jednat korupčně je projevem jistého pochybení v rozhodovacím a v řídicím procesu. Korupce součástí společnosti po staletí. Mnohdy je vnímána za přirozenou vlastnost člověka, a proto je nutné ji analyzovat a zabránit jejímu šíření. Korupce je totiž v dnešní době rozšířená jak v soukromém sektoru, tak i v sektoru veřejném či na akademické půdě. Korupce je členěna dle těchto hledisek.

Členění z hlediska ekonomického

Z ekonomického hlediska je korupce rozčleněna na korupci vyskytující se ve veřejném sektoru a v sektoru soukromém. Nejčastějším typem je považována korupce ve veřejném sektoru (Kratochvíl a Matušíková, 2006).

Členění z hlediska existence dohody

V tomto případě je korupce dělena na formu přímou a nepřímou. Přímá korupce je projednávána mezi dvěma aktéry, kteří jsou do korupce aktivně zapojeni. Vztah je podložen existující smlouvou nebo dohodou mezi aktéry. Nepřímá korupce je podložena pouze příslibem. V tomto případě není mezi jednotlivci podepsána závazná smlouva (Volejníková, 2007).

Členění z hlediska využívání soukromých prostředků k ovlivňování veřejných činitelů

Tato korupce je spojena s označením state capture, tedy volně přeloženo, ovládnutí státu. Tento typ korupce je vnímán jako nejvyšší forma korupce. Proces ovládnutí státu je možno popsat jako „dobývání“ státu, úřadů, veřejných zdrojů skupinou osob ve vlastní prospěch. Nebo dále jako situace, kdy je stát nepřímo řízen ekonomickými subjekty prostřednictvím veřejných činitelů, kterým je následně poskytnuta odměna. Korupce je pak dále dělena na korupci vlivovou, administrativní, atd. Příkladem forem korupce zvané state capture je korupce v médiích, způsobena neprůhledností financování politických stran, ovlivňování voleb a legislativy, soudního řízení (Volejníková, 2007).

Členění z hlediska kritéria intenzity páčání, rozsahu a závažnosti

Z hlediska závažnosti je korupce dělena na malou korupci a na korupci velkou. Malá korupce je jinak nazývána jako bagatelní, byrokratická korupce. Tím, že je označována za malou je myšleno, že je to korupce běžně se vyskytující se v různých formách. Malá korupce je považována za společensky přijatelnější než velká korupce. Tento typ korupce je těžce prokazatelný (Volejníková, 2007).

Dle Davida a Netta (2007) je hlavním problémem náchylnost malé korupce k rozšíření a transformaci na korupci velkou, která je schopna proniknout až do politického prostředí. Dančákem a kol. (2006) byly dále zobrazeny jednotlivé případy malé korupce, mezi ně patří:

- podplácení úředníků,
- drobné úplatné dárky či záměrná regulace (koluzní dohody⁸).

⁸ Koluzní dohody jsou určitým typem kartelových smluv, které jsou uzavírány mezi obchodníky s cílem ovlivnit cenu výrobků na trhu, nebo ovlivnit nabízené množství výrobků. Koluzními dohodami jsou upevňovány korupční (sociální) sítě (Dančák a kol., 2006).

Velká korupce je často označována za korupci systematickou, protože pro její vznik je potřeba vypracovat jistý plán (systém). Velká korupce je vnímána jako závažná forma korupce, která je úzce propojena s politickými a úředními činiteli veřejného života (Dančák a kol., 2006).

Velkou korupci je dle Vymětala (2006) přímo ovlivněna společnost a to, ať už z hlediska ekonomického, či z hlediska morálního. Příkladem velké korupce je systematické čerpání dotací z Evropské unie. Nejčastějšími podobami velké korupce jsou:

- zpronevěra
- zneužití veřejné moci (v případě veřejných zakázek),
- prodej pozic či nehospodárné využívání veřejných zdrojů.
- nepotismus a klientelismus.

Dle Dufkové a Zlamala (2005) je nepotismus zvýhodnění existující na základě příbuzenského vztahu, je původně překládán z italského „nepos“. Autory David a Nett (2007) je klientelismus vysvětlen jako typ zvýhodnění, který je podložen silnými přátelskými vazbami mezi jedinci. Klientelismus je dle Volejníkové (2007) původem z latinského slova (clilis) a jeho překladem je označováno upřednostňování přátel či jiných známých.

Členění z hlediska oblasti výskytu

Dle Volejníkové (2007) je množství typů korupce členěné dle určitých kritérií. Dle oblasti výskytu je korupce rozdělena na korupci vnitřní, politickou, ve státní správě, v municipalitách, ve veřejném sektoru, v soukromém sektoru a korupci ve sportu i v médiích.

Vnitřní korupce je příkladem korupce vyskytující se uvnitř veřejné správy. Vnitřní korupce je blízce spjatá s politickou korupcí.

Politická korupce je forma takové korupce vyskytující se ve vztahu dvou i vícero osob. Vztah je podložen střetem osoby veřejné moci a osoby soukromého sektoru. Vzorovým příkladem je nelegální financování politických stran.

Korupce ve státní správě je spojena s nelegálním nakládáním finančních prostředků a majetku ve vlastnictví státu. I zde je možné uvést příklady z praxe, korupce na úřadech.

Korupce v municipalitách je problémem samosprávných územních celků, kde jsou korupcí postižené pozice členů zastupitelstva či členové rady.

Korupce ve veřejném sektoru je spojována se zdravotnictvím, školstvím, policií či soudy. Korupce v soukromém sektoru je typ korupce, kdy je škoda způsobena samotným spotřebitelům.

Korupce v médiích je jeden z nejzávažnějších typů korupce. Korupcí v médiích je možno přímo ovlivnit veřejné mínění obyvatel.

Členění z hlediska souladu s právním řádem

Dle Chmelíka a Tomice (2011) jsou z hlediska souladu s právním řádem korupční praktiky rozlišovány na legální a ilegální. Při legální korupci není přímo porušen právní řád ani zákon. V případě ilegální korupce je naopak porušován jak právní řád, právní normy tak i zákon.

Členění z hlediska charakteru vztahu mezi jednotlivými korumpujícími

Z hlediska charakteru vztahu mezi jednotlivými korumpujícími je korupce, Dančákem a kol., (2006) dělena, na vertikální a horizontální, jejichž vznik je zapříčiněn nefungující kontrolou právního řádu. Vertikální korupce je aplikována ve vztahu nadřízený a podřízený, při kterém jsou jednou stranou diktovány příkazy, podmínky a sankce. A druhou stranou je vyvíjena maximální snaha příkazy splňovat nebo tlak nadřízeného eliminovat.

Horizontální korupce je alokována do nitra skupiny, mezi lidmi se stejným postavením. Přestože jsou vztahy mezi jednotlivci charakterizovány jako rovnocenné, opak je pravdou. Vztah je nakonec tvořen osobou či osobami, kterými je sehrávána vůdčí role a skupinou podřízených osob, se kterými je pouze manipulováno.

Členění z hlediska hierarchie

Díky výše zmíněným typům, kdy byla korupce dělena na vertikální a horizontální je možno korupci dále členit z hlediska hierarchického uspořádání na další dvě skupiny. První skupinou je korupce prováděná shora a následujícím typem je korupce činěná zdola. Korupce prováděná shora je aplikována osobou v řídicí pozici (Dančák a kol., 2006).

Tímto typem korupce je převážně využívána metoda zastrašování a uplácení. Celý problém je skryt v nitru podřízených a jejich obavách z nevykonaných příkazů shora. Dalším typem je korupce, která je uskutečňována z nižších pozic, je tedy zvaná jako korupce prováděná zdola (Dančák a kol., 2006).

Členění z hlediska charakteru subjektů korupčního vztahu

V tomto případě je korupce dělena dle počtu zúčastněných na individuální a na organizovanou. Individuální korupce je páchána dvěma lidmi nebo malou skupinou, zato organizovaná korupce je korupce většího počtu lidí či skupin.

Individuální korupce je považována za snadno odhalitelnou, a naopak organizovaná korupce je považována za těžko odhalitelnou (Volejníková, 2007).

1.4 Měření korupce

Problémem měření korupce je dle Volejníkové (2007) nedostatek tvrdých dat, protože veškeré výzkumy jsou podloženy měkkými daty, zjišťovanými prostřednictvím formy dotazníkového šetření. Výsledky šetření jsou tak mnohdy subjektivně ovlivněny. Měření korupce je možno rozdělit dle využití metody na kvantifikační nebo kvalitativní měření. Výsledek kvalitativní metody je v podobě tvrzení a nikoliv plnohodnotného ukazatele nabývajícího číselné hodnoty. Naopak výsledkem kvantifikační metody je určité číslo, které je možno transformovat na index s větším vypovídající schopností. Nejčastěji jsou využívány kvantifikační metody, kterými jsou využívány jak indexy unikátní, tak kompozitní, objektivní a subjektivní nebo indexy specifické a souhrnné.

Jedinečné vs. kompozitní indexy

Jedinečné indexy jsou obecně označovány jako indexy unikátní, protože jsou odvozovány z již zjištěných dat. Příkladem jedinečného (unikátního) indexu je Index plátců úplatků. Kompozitní indexy jsou tvořeny sloučením většího množství již zjištěných dat. Představitelem kompozitního indexu je například Index vnímání korupce.

Objektivní vs. subjektivní indexy

Objektivní indexy jsou podloženy tvrdými daty, zato subjektivní indexy jsou založeny na subjektivních názorech dotazovaných respondentů.

Specifické vs. souhrnné indexy

Specifické indexy jsou zaměřeny pouze na měření určité oblasti. Příkladem využívaných indexů jsou BPI nebo CPI. Souhrnné indexy jsou tvořeny jednotlivými indexy, a proto jsou širšího pojetí. CPI je zde jen součástí výsledného ukazatele. Souhrnné indexy jsou zveřejňovány mezinárodními organizacemi jako WB nebo WEF.

1.4.1 Přístupy Transparency International k měření korupce

TI je nezisková nevládní organizace, kterou je pravidelně sledován stav korupce. Hlavním cílem organizace bylo omezit četnost korupčních aktivit a zvýšit angažovanost široké veřejnosti při odhalení korupce v oblastech veřejného či soukromého sektoru (Transparency International, 2011b). TI jsou využívány tři základní indexy, Index vnímání korupce, Index plátců úplatků a Globální barometr korupce.

Index vnímání korupce

Index vnímání korupce - *Corruption Perception Index* (dále jen CPI) je zaměřen na korupci vyskytující se ve veřejném nebo státním sektoru a je specializován na odhalování příjemců, kterým byl úplatek poskytnut. CPI je sestaven na základě množství uskutečněných výzkumů korupce, které jsou provedeny nezávislými institucemi⁹. Prostřednictvím četných výzkumů jsou zveřejňovány názory odborné veřejnosti, podnikatelů. Výzkum je prováděn formou dotazování, kdy jsou respondentům pokládány otázky na téma korupce. Cílem je odhalování jednotlivých forem korupčních praktik, jako:

- zneužívání pravomocí veřejných činitelů,
- uplácení státních úředníků,
- zneužívání veřejných prostředků,
- uplácením při zadávání veřejných zakázek (Transparency International, 2010a).

CPI je měřen již od roku 1995. Od roku 1995 byla po dobu více jak patnáct let využívána jednotná metodologie měření CPI, kdy žebříček hodnot byl zobrazován v intervalu <0 do 10>. Hodnota <0> je považována za nejnižší stupeň vnímání míry korupce.

⁹ Veškeré kroky jsou koordinovány pod záštitou TI a Göttingenské univerzity (Uhrová, 2012).

Specifikem pro země s nízkou úrovní CPI je zaznamenána složitá a mnohdy až nemožná propustnost informací. Hodnotou <10> je chápána míra vnímání korupce nejvyšší, čímž je jinak řečeno, že propustnost informací v takových zemích je maximální. Od roku 2011 byla stanovena nová metodologie měření indexu CPI. První změna byla zjevná počátkem roku 2012, kdy byla stupnice měření hodnot upravena v intervalu <0 do 100> (Transparency International, 2010b).

Vypovídající schopnost dosažených hodnot je uvedena níže v Tab. 2.2. Další obměnou byl průběh celého měření, při kterém byla výsledná hodnota stanovena až na konci šetření, nikoliv v jeho průběhu. Během jednotlivých částí výzkumů bylo umožněno zkoumaným zemím obdržet určité množství bodů a až po sečtení dílčích bodů byla stanovena výsledná hodnota indexu CPI. Nevýhoda indexu je spatřována v nedostatečném odrazu odpovědnosti zemí, exportérů, za šíření korupce. A právě na základě tohoto faktu byl zaveden index plátců úplatků.

Tab. 2.2 Index vnímání korupce – Corruption Perception Index

Rozsah stupnice indexu CPI:	od 0 do 100
hodnota 0:	nejmenší míra vnímání korupce, vysoká korupční aktivita
hodnota 100:	nejvyšší míra vnímání korupce, nulová korupční aktivita

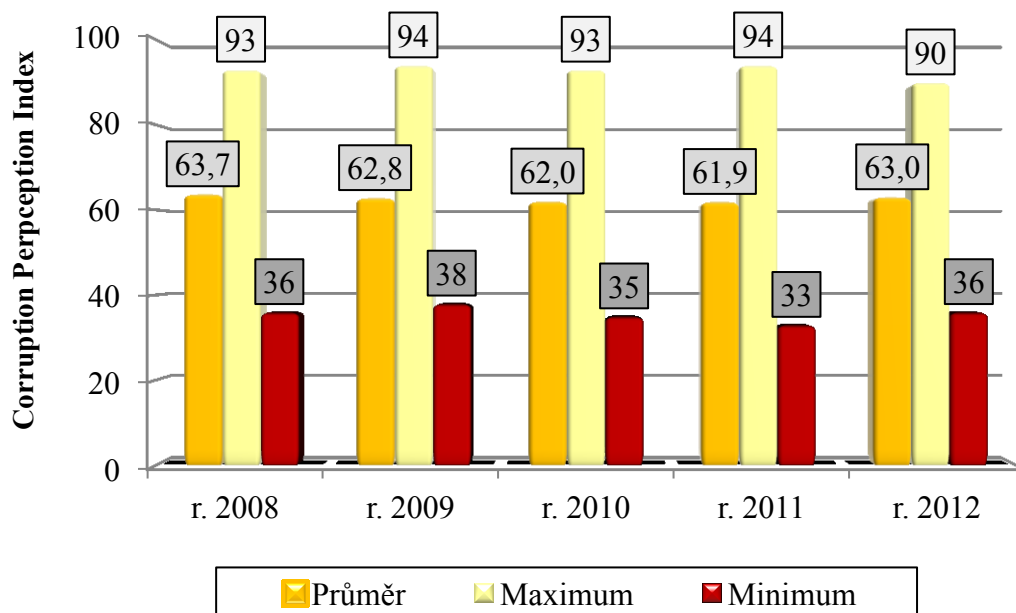
Zdroj: Transparency International, 2011b, vlastní zpracování.

V Grafu 2.4 je znázorněn vývoj CPI za období pěti let. V Grafu jsou uvedeny tři hodnoty ke každému ze sledovaných roků, tj. maximální hodnota, minimální a průměrná. V roce 2011 byla přijata nová metodologie při vyjádření dosažené hodnoty, tato skutečnost byla zohledněna i při sestavování grafu. Jednotlivá data indexu CPI byla proto sjednocena a přizpůsobena nové terminologii. Vývoj indexu je podrobněji znázorněn v tabulce, která se nachází v Příloze č. I.

Při pohledu na vývoj maximálních hodnot, které byly během let 2008 – 2012 znázorněny, byl zaznamenán pokles hodnoty CPI na přelomu let 2011 – 2012. A naopak nejvyšší hodnota CPI byla naměřena u severských zemí, a to v Dánsku, Finsku a Švédsku. Nejvyšší dosažená hodnota CPI v Grafu 2.4 byla naměřena za roky 2009 a 2011 u Dánska a Finska.

Za roky 2008 až 2012 nebyla zaznamenána v Grafu 2.4 klesající ani rostoucí tendence naměřené hodnoty indexu. Sledovaná minimální míra indexu byla za celé období až na jisté výjimky konstantní. V roce 2009 byla naměřena nejnižší hodnota CPI u Bulharska (38). Mezi státy s nejnižší mírou CPI jsou řazeny Bulharsko, Rumunsko a Řecko. Nejnižší naměřená hodnota CPI v roce 2011 byla stejně tak jako v roce 2009 v Bulharsku (3,3).

Graf 2.4 Corruption Perception Index za období 5 let v zemích EU-28

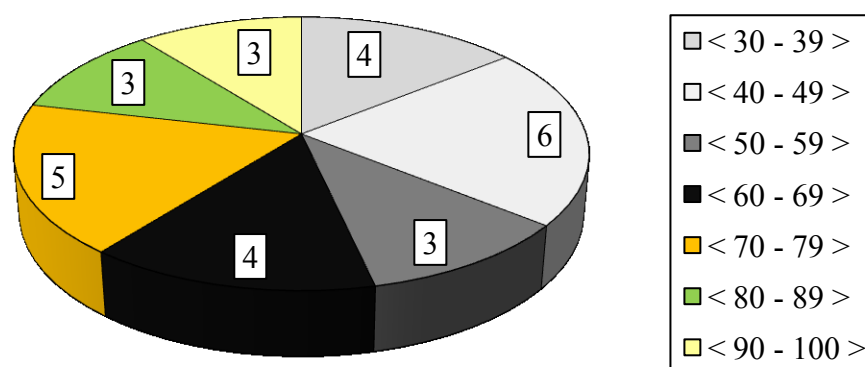
Zdroj: Transparency International, 2008 – 2012, vlastní zpracování.

Průměrná hodnota CPI za sledované období byla vypočtena ve výši (63). Nejvyšší dosažená průměrná hodnota CPI byla naměřena v roce 2008, a naopak nejnižší průměrná hodnota CPI byla vysledována za rok 2011. V Grafu je dále možné spatřit za roky 2011 - 2012 největší rozptyl hodnot CPI. Proto bude blíže rozebrán podrobnější vývoj CPI v roce 2011 a 2012.

V prvním koláčovém Grafu 2.5 je zobrazen rok 2011 a index CPI, který je běžně uváděn v rozpětí intervalu $< 0 - 100 >$. Již dle sestavené legendy je zřejmé, že státy EU se pohybují ve výši intervalu až $< 30 - 100 >$. Největší množství států se pohybuje v intervalu $< 40 - 49 >$, tj. 20 % a zhruba necelých 20 % se nachází v intervalu $< 70 - 79 >$. Více jak 85 % států EU dosahuje vyšších hodnot CPI než je stanovena hodnota minimální, ta je v intervalu $< 30 - 39 >$.

V roce 2011 byla hodnota intervalu $< 30 - 39 >$ naměřena u států jako Bulharsko (33), Itálie (39), Rumunsko (36) a Řecko (34). Průměrná vypočtená hodnota indexu za rok 2011 byla stanovena ve výši (61,9) a státy, které byly svou hodnotou ukazatele zahrnuty do intervalu $< 60 - 69 >$ jsou Estonsko (64), Kypr (63), Portugalsko (61), Španělsko (62). Nejvyšší možné hodnoty v roce 2011 byly naměřeny celkem u tří států Evropské unie, a to Dánska (94), Finska (94) a Švédska (93). Hodnota CPI pro Českou republiku byla naměřena ve výši (44).

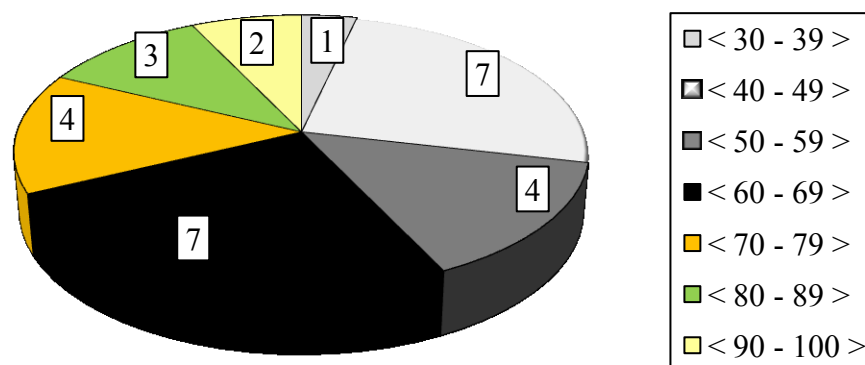
Graf 2.5 Zastoupení zemí EU-28 v jednotlivých intervalech za rok 2011

Zdroj: Transparency International, 2011, vlastní zpracování.

V roce 2012 byla výše intervalu, ve kterém se pohybovala výše CPI též $< 30 - 100 >$. Za rok 2012 bylo vypočteno, že zhruba 25 % států je v intervalu $< 40 - 49 >$. Dále $\frac{1}{4}$ ze všech členských států je schopna dosahovat míry CPI v intervalu $< 60 - 69 >$. A pouze 14 % členských zemí EU se nachází v intervalu CPI $< 70 - 79 >$.

Graf 2.6 Zastoupení zemí EU-28 v jednotlivých intervalech za rok 2012

Zdroj: Transparency International, 2012, vlastní zpracování.

V roce 2012 jde viz v Grafu 2.6 hodnota intervalu < 30 – 39 > naměřena pouze u jednoho státu, a tím bylo Řecko (36). Průměrná vypočtená hodnota indexu za rok 2012 byla stanovena ve výši (63) a státy, které byly svou hodnotou ukazatele zahrnuty do intervalu < 60 – 69 > jsou Estonsko (64), Irsko (42), Kypr (66), Portugalsko (63), Rakousko (69) a Slovinsko (61). Nejvyšší možné hodnoty byly za rok 2012 naměřeny pouze u dvou států Evropské unie, a to Dánska (90) a Finska (90). Hodnota CPI pro Českou republiku byla ve výši (49).

Index plátců úplatků

Dále Index plátců úplatků - *Bribe Payers Index* (BPI), který byl publikován od roku 1999, jsou zveřejňovány země, ve kterých jsou alokovány firmy s největším sklonem nabízet úplatky zahraničním firmám. BPI je zaměřen na korumpujícího nikoliv zkorumpovaného. Indexem je hodnocen sklon k uplácení. Hlavním důvodem existence indexu je výskyt korupce v zahraničním obchodě (Uhrová, 2012).

Výzkumy jsou uskutečňovány pod patronací WEF. Během výzkumu jsou využívány metody dotazníkového šetření, které je aplikováno prostřednictvím e-mailu, telefonátů nebo rozhovorů. Hodnoty plynoucí z výzkumu jsou v intervalu <0 do 10>. Blíže jsou hodnoty slovně okomentovány v Tab. 2.3.

Tab. 2.3 Index plátců úplatků – Bribe Payers Index

Rozsah stupnice indexu BPI:	od 0 do 10
hodnota 0:	vysoká exportovaná korupce
hodnota 10:	nulová exportovaná korupce

Zdroj: Transparency International, 2011b, vlastní zpracování.

Globální barometr korupce

A nakonec Globální barometr korupce - *Global Corruption Barometer* (dále jen GCB), který je TI nově zaveden až od roku 2003. Barometr byl vytvořen za účelem zapojení široké veřejnosti při odhalování korupčních aktivit. Rozdíl je též při zjišťování výsledné hodnoty GCB, která je na rozdíl od CPI a BPI (u kterých jsou průzkumy uskutečňovány mezi odborníky) zjišťována u laické veřejnosti. Průběh šetření není nikterak složitý. V jednotlivých zemích byly náhodně vybraným občanům kladeny otázky, které jsou každým rokem obměňovány. Například na přelomu roku 2010 a 2011 byly vygenerovány otázky typu:

1. Jak se změnila míra korupce ve vaší zemi během posledních tří let?
2. Do jaké míry máte pocit, že jsou určené instituce ovlivněny korupcí?
3. A do jaké míry je vaše vláda v boji proti korupci úspěšná? (Transparency International, 2012a).

Při jednotlivých výzkumech bylo zjištěno, že lidmi za nejvíce zkorumpované země jsou považovány ty země, které jsou nejchudší. Nebo země, které jsou značně zasaženy privatizací čistě politického rázu. Dle doplňujících otázek bylo celou světovou veřejností považováno za nejvíce zkorumpované prostředí komunit politických stran, zákonodárných sborů, policie či soudců (Volejníková, 2007). Dle níže uvedené Tab. 2.4 je zobrazena vypovídající schopnost barometru. V roce 2009 byl výzkum aplikován u celkem 69 zemí světa a v roce 2010 byl počet pozorovaných zemí navýšen na 86 (Uhrová, 2012).

Tab. 2.4 Globální barometr korupce – Global Corruption Barometer

Rozsah stupnice barometru:	od 1 do 5
hodnota 1:	nejméně zkorumpovaný sektor
hodnota 5:	extrémně zkorumpovaný sektor

Zdroj: Volejníková, 2007, vlastní zpracování

1.4.2 Přístup World Bank k měření korupce

WB je od roku 1996 využíván *Governance Matter Index* (dále již GMI). Prostřednictvím GMI je veřejnosti nabídnut postoj WB k vnímání korupce. Součástí GMI je též CPI, který je publikován TI. Cílem je posoudit kvalitu veřejné správy v zemi. Současným projektem WB je projekt zvaný *The Worldwide Governance Indicator* (dále jen WGI), který je složen ze 6 ukazatelů jako:

1. Voice and Accountability (demokracie) – GM1, jehož průběh je možno vidět dále v Tab. 2.6
2. Political Stability and Absence of Violence (politická stabilita) – GM2
3. Government Effectiveness (výkonnost vlády) – GM3
4. Regulatory Quality (regulační kvalita) – GM4
5. Rule of Law (právní řád) – GM5
6. Control of Corruption (kontrola korupce) – GM6, jehož průběh je znázorněn v Tab. 2.7 (World Bank, 2012a).

Ukazatelem občanské svobody (Voice and Accountability) je zobrazována svoboda volby volených zástupců, dále svoboda projevu a nakonec i svoboda médií. Svobodou volby a svobodou projevu je jako takovou zobrazována určitá možnost aktivního zapojení obyvatel do aktuálního dění. Touto skutečností je pak zobrazována angažovanost lidí (Czesaný a Johnson, 2012).

V rámci této Tab. 2.5 je zobrazen ukazatel demokracie států EU. Nejvyšší možná dosažená hodnota ukazatele byla spatřena mezi severskými zeměmi jako Dánsko, Švédsko a Finsko, kterými bylo dosaženo hodnoty nad (1,55). Protipólem severských zemí jsou postkomunistické země jako Rumunsko, Chorvatsko a Bulharsko, kde vykazována míra angažovanosti byla nejnižší.

Tab. 2.5 Voice and Accountability v zemích EU-28 v roce 2011

Pořadí	Země	Skóre	Pořadí	Země	Skóre
1	Dánsko	1,61	15	Estonsko	1,09
2	Švédsko	1,59	16	Kypr	1,08
3	Lucembursko	1,57	17	Polsko	1,04
4	Finsko	1,54	18	Slovinsko	1,03
5	Nizozemí	1,52	19	Česká republika	0,98
6	Rakousko	1,41	20	Slovenská republika	0,95
7	Belgie	1,40	21	Itálie	0,94
8	Irsko	1,32	22	Maďarsko	0,85
9	Německo	1,31	23	Litva	0,84
10	Velká Británie	1,27	24	Řecko	0,82
11	Francie	1,20	25	Lotyšsko	0,74
12	Portugalsko	1,12	26	Bulharsko	0,47
13	Malta	1,12	27	Chorvatsko	0,42
14	Španělsko	1,10	28	Rumunsko	0,41

Zdroj: World Bank, 2012b; vlastní zpracování.

Ukazatelem kontrola korupce (Control of Corruption) se zkoumá podrobněji existence korupce. Prostřednictvím ukazatelem je možno identifikovat formu korupce, ve které je realizovaná ve společnosti, a dále například i samotná míra korupce. V Tab. 2.6 jsou uvedena pořadí členských zemí Evropské unie. Na předních pozicích se umísťují státy jako Dánsko, Švédsko a Finsko. Jelikož interval je od $<-2,5$ až po $+2,5>$, je do zajištění možné říci, že hodnota přes dvě celé se dá považovat za uspokojující. Přes (2) dosahuje pouze 5 států, mezi které jsou řazeny již výše zmíněné státy a dále Lucembursko a Nizozemí. Naopak nejnižších a dokonce záporných hodnot dosahují státy jako Itálie, Řecko a Rumunsko, které se umístilo na posledním místě s hodnotou $(-0,2)$. Mezi výslednými hodnotami ukazatele Control of Corruption a ukazatele Voice and Accountability je možné spatřit paralelu.

Tab. 2.6 Control of Corruption v zemích EU-28 v roce 2011

Pořadí	Země	Skóre	Pořadí	Země	Skóre
1	Dánsko	2,42	14	Slovinsko	0,93
2	Švédsko	2,22	15	Estonsko	0,91
3	Finsko	2,19	15	Malta	0,91
4	Lucembursko	2,17	16	Polsko	0,51
4	Nizozemí	2,17	17	Maďarsko	0,34
5	Německo	1,68	18	Česká republika	0,32
6	Belgie	1,58	19	Litva	0,29
7	Velká Británie	1,54	19	Slovensko	0,29
8	Irsko	1,52	20	Lotyšsko	0,21
9	Francie	1,51	21	Bulharsko	0,17
10	Rakousko	1,44	22	Chorvatsko	0,02
11	Portugalsko	1,09	23	Itálie	-0,01
12	Španělsko	1,06	24	Řecko	-0,15
13	Kypr	0,96	25	Rumunsko	-0,20

Zdroj: World Bank, 2012c, vlastní zpracování.

Do výsledného propočtu WGI je zahrnuto celkem 215 zemí. Souhrnný index je vypočten jako vážený průměr všech šesti ukazatelů. V každém z ukazatelů jsou státy hodnoceny v intervalu <-2,5 do +2,5>. Závěrem je nutno podotknout, že čím je vyšší hodnota ukazatele v dané oblasti, tím je lépe vnímána kvalita správy. WGI hodnoty jsou zveřejňovány každoročně.

2 Korupční aktivity a sociální kapitál

Druhá kapitola této práce se zaměřila na obecnou rovinu sociálního kapitálu, a to na definování a vymezení sociálního kapitálu z pohledů Bourdieua, Putnama a jiných. Základem bylo i vymezení ukazatelů, které se používají při měření sociálního kapitálu. Stejně tak tomu bylo i u korupce. Prvně byla definována korupce z historického hlediska a dále došlo k nastínění měření korupce pomocí jistých indexů. Zda existuje vztah mezi sociálním kapitálem a korupcí bude podrobněji předmětem zájmu až v následující čtvrté kapitole. V rámci třetí kapitoly se předpokládá, že vztah mezi sociálním kapitálem a korupcí existuje. Proto je dále jen posuzován vzájemný vliv obou proměnných, a to vliv sociálního kapitálu na korupci a naopak vliv korupce na sociální kapitál.

2.1 Posouzení vztahu sociálního kapitálu k úrovni korupce

Posoudit, zda existuje vztah mezi sociálním kapitálem a korupcí, bude předmětem zájmu následujících podkapitol. Ve všech případech bude nastíněna skutečnost vzájemné závislosti korupce a sociálního kapitálu. První část této kapitoly je zaměřena na vliv sociálního kapitálu na korupci. Autory studií je, že posilováním lidského kapitálu vzdělaností je pozitivně ovlivněna i míra sociálního kapitálu, díky čemuž je potlačena míra korupce v zemi. Názory na možný vliv sociálního kapitálu na míru korupce jsou zobrazeny v Příloze č. II.

Následně bude posuzován opačný vztah, vliv korupce na sociální kapitál. Vystihnout obecně, zda je korupcí pozitivně ovlivněna existence sociálního kapitálu není možné. Prostřednictvím studií byl nakonec vyvozen závěr, že korupcí je v mnoha případech jak pozitivně tak negativně ovlivněna míra sociálního kapitálu. Pro lepší přehlednost je i k této problematice sestavena stručná tabulka, umístěná v Příloze č. II. V závěru této kapitoly budou dále stručně uvedeny příklady korupce, které se vyskytují v naší společnosti a svou existencí ovlivňují sociální kapitál.

2.1.1 Vliv sociálního kapitálu na korupci

Na základě studie zvané „Stinná stránka sociálního kapitálu, společenských preferencí a korupce“ bylo v roce 2009 zjištěno, že za korupčními praktikami jsou skryty osobní preference. Studie byla konkrétněji zaměřena na kooperaci mezi úředníky státní správy a uplácenými. Dle charakteru vztahu a vzájemných vazeb jedinců byl stanoven závěr, že není možné studovat vliv sociálního kapitálu na korupci pouze v obecné rovině, ale dle působení

jednotlivých prvků, kterými je sociální kapitál tvořen. Příkladem jsou sociální sítě založené díky četnému množství kontaktů (Jellal, 2009).

Cílem práce „Korupce a sociální kapitál“ z roku 2003, která byla napsaná Bjørnсковem (2003) bylo zjistit, do jaké míry je možné sociálním kapitálem ovlivňovat míru korupce. Nakonec bylo zjištěno, že vyšší úroveň sociálního kapitálu je zodpovědná za nižší úroveň míry korupce. Při výzkumu byly Bjørnсковem (2003) využívány hodnoty Civil Liberties Indexu (Indexu lidské svobody).

Dle autora je možné míru korupce usměrňovat dvěma možnými způsoby. První z nich je investovat do lidského kapitálu, kterým je nepřímo posílena míra sociálního kapitálu. A to tak, že investicemi do lidského kapitálu bude navýšena úroveň vzdělání jedinců (Bjørnсков, 2003).

A vyšší úrovní vzdělání jedinců je pozitivně ovlivněna i vzdělanostní úroveň celé společnosti a sociálního kapitálu. Stimulováním lidského kapitálu (vzdělání) je ovlivněna míra sociálního kapitálu a následně i míra korupce, a to ve vztahu – vyšší úrovní sociálního kapitálu je snižována míra korupce v zemi. Druhým způsobem je investovat do médií, z důvodu udržení kvality medializovaných informací, které jsou médií zveřejňovány společnosti (Bjørnсков, 2003).

Callahanem (2005) byl v roce 2005 publikován článek pod názvem „Sociální kapitál a korupce se zaměřením na kupčení s volebními hlasy“. Dle autora je sociální kapitál tvořen sociálními sítěmi a angažovaností obyvatel. A korupce, které je článek věnován je politického charakteru. Hlavním impulsem pro zveřejnění tohoto článku byla událost, kterou byly doprovázeny volby z roku 2001, kdy byly hlasy voličů zmanipulovány politickými představiteli (Callahan, 2005).

Součástí studie jsou předem definovány hlavní zkoumané proměnné. Callahanem (2005) bylo řečeno, že není možné zkoumat vliv sociálního kapitálu a korupce v obecné rovině, je nutné zkoumat jednotlivé aspekty, kterými je korupce a sociální kapitál tvořen. Těmi byly volební účast ve volbách v roce 2001 (zástupce sociálního kapitálu) a podplácení, kupčení s volebními hlasy (jako příklad politické korupce). Dle autora byla v roce 2001 naměřena vyšší míra sociálního kapitálu, kterou byl způsoben růst míry korupce.

Je proto nutné dodat, že ne ve všech případech je vyšší mírou sociálního kapitálu snižována míra korupce. Vzácným příkladem jsou volby, volební účast a kupčení s volebními hlasy (Callahan, 2005).

Blíže byl vztah sociálního kapitálu a korupce rozebrán autorkou Donou Harris (Harris, 2007). Název její práce je „Spojující sociální kapitál a korupce“. Prvotně byl v práci definován spojující kapitál a následně byl zmíněn vliv spojujícího sociálního kapitálu na míru korupce. Svazující sociální kapitál je považován dle Harrisové (2007) za původce korupce ve společnosti.

Dle autorky vyšší míra sociálního kapitálu je potlačena růstem míry vnímání korupce v oblasti veřejného sektoru či v politice. Závěrem se dá říct, že rostoucí mírou svazujícího sociálního kapitálu je ovlivněna míra korupce (Harris, 2007).

2.1.2 Vliv korupce na sociální kapitál

V roce 2002 byla uveřejněna práce na téma „Do jaké míry jsou instituce nápomocné při utváření sociálního kapitálu. A jaký je hlavní důvod jeho úpadku.“ Práce byla současně zaměřena na pojetí generalizované důvěry. Autory této práce byli Rohstein a Stolle (2002). Dle autorů v zemích s vysokou mírou korupce je soustavně nízká míra důvěry obyvatel v instituce. Lidé jsou pak v případě tíživé životní situace nuceni se spolehnout sami na sebe nebo na příbuzné a přátelé. Vznikem nových neformálních vazeb jsou následně vytvářeny spleť sociální sítě mezi lidmi, a tím je i pozitivně stimulován sociální kapitál. Tudiž výskytem korupce v institucích je přímo úměrně snižována důvěra obyvatel v efektivní fungování těchto institucí. Sekundárním důsledkem je pak posílení sociálního kapitálu (Rohstein a Stolle, 2002).

Podle della Porta (2002) je prostřednictvím práce „Sociální kapitál, důvěra ve vládu a politická korupce v demokratických zemích“ řečeno, že existencí nespravedlivého administrativního systému je ovlivněna míra důvěry lidí v instituce.

Na rozdíl od předchozích autorů Rohsteina a Stolla (2002) je autorka přesvědčena, že existencí korupčních skupin je pozitivně stimulován sociální kapitál. Korupční skupiny jsou vytvářeny na pevných mezilidských vztazích a důvěře. Jedinci uvnitř zkorumpované skupiny jsou povinni dodržovat stanovené normy a hodnoty, tím je upevňována důvěra v nitro skupiny a posilován sociální kapitál (della Porta, 2002).

WB byly uveřejněny dedukce autorů Moser a Holland (World Bank, 2012d). Autory je výskyt korupce ve společnosti spatřen v mnoha formách a při jejich odhalování, eliminaci, či nápravě je potřeba disponovat vhodnými prostředky, které jsou finančně nákladné. Prostředky jsou nakonec spláceny ve formě společenských nákladů celou společností, což je hlavním faktorem vedoucím k omezení rozvoje sociálního kapitálu. Autory je stanoven pouze závěr, že čím je míra korupce vyšší, tím je míra sociálního kapitálu nižší. (World Bank, 2012d).

Problematicke korupce je věnována i práce s názvem „ Sociální kapitál, korupce a ekonomický růst v zemích západní a východní Evropy“. Autorem této práce je Gert Tinggard Svendsen. Práce byla zaměřena na korupci v oblasti politiky. Původ korupce je dle něj spatřen v nadbytečném množství byrokratů ve státním aparátu a silou jejich vlivu na politické dění v zemi. Dle studie rostoucí míra korupce je hlavním důvodem poklesu míry sociálního kapitálu (Svendsen, 2003).

Dedukce byla autorem stanovena na základě šetření míry korupce v politickém prostředí a míry sociálního kapitálu, který je zastoupen indexy Civic participation a General Trust (Svendsen, 2003).

Část práce je zaměřena na ekonomický růst zemí východní a západní Evropy. I zde je autorem spatřena jistá propojenost mezi sociálním kapitálem a korupcí a ekonomickým růstem. Dle něj, země s vyšší mírou korupce jsou proslulé nižší mírou důvěry. A nižší míra důvěry je prokázána i poklesem ekonomického růstu. Tedy korupcí je způsobován pokles sociálního kapitálu. Řešením je dle autora decentralizovat politickou moc (Svendsen, 2003).

Případy korupce v praxi

Nelze hovořit o korupci a zaměřit se přitom pouze na teoretické vymezení. V dnešní moderní době se vyskytuje plno možností jak obejít ne zcela dokonalý zákon, aniž by se jednalo o trestný čin. V předchozích kapitolách byla problematika korupce popsána, ovšem bez praktických příkladů. Nejčastější formy korupce ve společnosti jsou v podobě

- státních zakázek,
- prodeje titulů,
- veřejných zakázek.

- Případ korupce v podobě státní zakázky

Korupce s veřejnými penězi v souvislosti s výstavbou dálnice byla zveřejněna po analýze firmy Mott MacDonald v roce 2006. Tou bylo prokázáno, že velkým stavebním firmám je vykazován nadměrný zisk za zakázky, které by například v Německu byly levnější až o polovinu. V roce 2006 byl zvolen vládou Mírka Topolánka Aleš Řebíček jako ministr dopravy. Po vstupu do politiky byla údajně část akcií firmy Viamont Řebíčkem prodána anonymnímu majiteli. Za dobu, co byl Řebíček ministrem, byl u firmy Viamont prokázán mnohonásobný zisk ze státních zakázek, které byly původem od institucí spadajících pod ministerstvo dopravy. Většina veřejných stavebních zakázek je v ČR předražená, často vinou vědomé manipulace s výběrovým řízením. Efektivitu a nízkých cen je možno dosáhnout maximální transparentností a konkurenčním bojem (Klimešová, 2012).

- Případ korupce v podobě klientelismu a prodeje titulů

Při kontrolách Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni byla zjištěna řada přestupků. Akreditační komisi pod vedením Vladimíry Dvořákové byla zrušena akreditace některých studijních programů (Klimešová, 2012).

Od září 2009 byla široká veřejnost informována o odhalení několika plagiátů, nedostatečných a chybějících absolventských prací či podezřelých závěrečných zkoušek. Důsledkem kauzy v roce 2010 byl odchod protagonistů aféry, nová pravidla, odebírání titulů, ukončování studia. Nového děkana Růžičku však mnozí kritizují pro návrat starých pořádků. Protagonisté kauzy dále působí jako právníci (Klimešová, 2012).

Případ byl vyšetřován protikorupční policií, kterou nebylo porušení zákona v případě prodeje titulů shledáno. Na jaře 2011 byly škoře odebrány akreditace na doktorské studium a pravomoc konat státní rigorózní zkoušky a udělovat tituly (Klimešová, 2012).

- Případe korupce v podobě veřejné zakázky

V roce 2008 byla schválena vládou Mírka Topolánka největší zakázka v historii České republiky. Tou zakázkou byl tendr na likvidaci starých ekologických zátěží za období komunismu. Tehdejšími Ministrem financí Miroslavem Kalousem byla vyčíslena cena tendru ve výši 144 miliard korun. Ministerstvem životního prostředí byla stanovená částka vnímána za zbytečně vysokou, částka tendru byla tedy za dob Martina Bursíka stanovena ve výši 69 miliard korun. Platností tohoto tendru by byla vytvořena hrozba vzniku kartelů (Klimešová, 2012).

3 Komparace úrovně korupce a sociálního kapitálu v zemích EU

V této kapitole se bude blíže rozebírat vztah sociálního kapitálu a korupce, které budou zastoupeny jednotlivými indexy nebo ukazateli. Jak již bylo zmíněno v druhé kapitole Sociální kapitál je tvořen sociálními sítěmi, důvěrou a aktivitou obyvatel, ukazatel Public Trust in Politicians jako jeden z mnoha sleduje sociální důvěru společnosti se zaměřením na politickou oblast. Součástí druhé kapitoly byla i problematika korupce, který je spjat s nevládní organizací TI zprostředkující data, jako hodnotu CPI vlastních výzkumů. Vztah obou proměnných Public Trust in Politicians a CPI bude zkoumán prostřednictvím statistické metody – korelační analýzy.

3.1 Zkoumané proměnné

Tato kapitola se bude věnovat vztahu mezi sociálním kapitálem a korupcí v zemích EU. Data sledující sociální kapitál a míru korupce jsou získávána pomocí dotazníkových šetření. Výsledky jsou posléze zpracovávány institucemi uskutečňujícími daný průzkum. Těmi jsou WEF a TI. Při zjišťování míry sociálního kapitálu se nelze zaměřit na sociální kapitál jako celek, ale je potřeba zkoumat jednotlivé složky, kterými je sociální kapitál tvořen. Pro účely této bakalářské práce je sociální kapitál zastoupen sociální důvěrou, a to přímo ukazatelem Public Trust in Politicians (se zaměřením na oblast politiky). Pro vhodné zhodnocení míry korupce byl vybrán index, který je každým rokem sestavován pro více než 144 zemí světa, a tím je CPI.

3.1.1 Sociální kapitál - Public Trust in Politicians

Vyhledávání dat schopných komplexně vystihnout míru sociálního kapitálu je komplikovanější ale možné. Je nutné vnímat i tu skutečnost, že sociální kapitál je tvořen sociálními sítěmi (vztahy, vazby, organizace), angažovaností obyvatel (aktivní účast v prezidentských volbách, účast v nepolitických organizacích) a sociální důvěrou. Data vypovídající o jednotlivých složkách sociálního kapitálu jsou dostupná i široké veřejnosti. Mnohdy se však jedná o výsledky získávané formou dotazníkového šetření. Za těchto předpokladů si autoři dotazníků kladou výsostní právo manipulovat s výsledky. Většina z výzkumů se uskutečňuje na území U.S.A., kde vznikaly i prvotní koncepty sociálního kapitálu. Tato data jsou sice světově dostupná, ale neaplikovatelná na státy jiných poměrů.

Autorkou této práce byla pozornost zaměřena na proměnnou, která je jednou z částí sociálního kapitálu, a tou je sociální důvěra, měřená například WEF. Ukazatel, který se blíže věnuje sociální důvěře, se nazývá Public Trust in Politicians.

Tímto ukazatelem je možné nastínit sociální důvěru obyvatel v efektivní fungování politiky tamějších zemí. Dále je z něj možné vyčíst, do jaké míry je vláda úspěšná při plnění vytyčených plánů. S úspěšností plnění vládních plánů roste i důvěra v efektivní fungování vlády.

Veškerá data byla převzata z oficiálních webových stránek WEF, kde jsou volně dostupná široké veřejnosti v podobě výročních zpráv. Data využitá při zpracování této kapitoly bakalářské práce jsou podložena dotazníkovým šetřením, jedná se proto o měkká data (World Economic Forum, 2013).

Ukazatel Public Trust in Politicians byl zvolen na základě jeho dostupnosti. Dokonce jsou WEF zveřejněna i data za roky předchozí, tudíž i v případě komparace je možné data zpětně dohledat. Ukazatel Public Trust in Politicians byl vybrán, protože námi zkoumaná problematika sociálního kapitálu a korupce je řešena z pohledu komplexního na makroúrovni (porovnávání zemí mezi sebou navzájem). Součástí této komparace bude i další ukazatel, kterým je index zastupující míru korupce v dané zemi, a tím je CPI.

3.1.2 Korupce – CPI

Hodnoty CPI byly převzaty z oficiálních webových stránek TI, kde je společně s indexy GCB nebo BPI publikován. Hlavní odlišnosti mezi jednotlivými indexy je možné sledovat v Tab. 4.1 (Transparency International, 2013).

Tab. 4.1 Základní charakteristiky indexů TI

Zaměření Metoda Stupnice	Bribe Payers Index na sklon uplácení – strana korumpující dotazníkové šetření se zaměřením na odbornou veřejnost < 0 – 10 >
Zaměření Metoda Stupnice	Corruption Perception Index na odhalení příjemců – strana zkorumpovaná dotazníkové šetření se zaměřením na odbornou veřejnost < 0 – 100 >
Zaměření Metoda Stupnice	Global Corruption Index zapojení široké veřejnosti při odhalování korupce dotazníkové šetření se zaměřením na laickou veřejnost < 0 -100 >

Zdroj: Transparency International, 2013, vlastní zpracování.

Všechny z výše uvedených ukazatelů korupce jsou zveřejňovány ve výročních zprávách TI. Pro případ studie vlivu sociálního kapitálu na míru korupce v zemích EU byl nakonec zvolen pouze jeden index, a tím je vnímání korupce tedy CPI. U ostatních z indexů byla shledána jistá nevyužitelnost. Například u BPI jsou zveřejňována data pouze ke 28. světově největším ekonomikám. V případě EU by to byla data za země jako Belgie, Francie, Itálie, Německo, Nizozemí, Španělsko a Velká Británie. Pro ostatní členské státy EU by nebyla data uvedena. Proto je tento typ indexu označen za nevyhovující. V případě GCB jsou sice uvedena data pro členské státy EU (vyjímaje Slovenskou republiku), ale výsledné hodnoty Barometru jsou nevhodná pro náš případ komparace. Proto byl využit CPI, který je šetřen na makroúrovni.

3.2 Zkoumané proměnné v roce 2012

V následujících odstavcích bude nastíněn stav ukazatele Public Trust in Politicians a indexu CPI u států EU za rok 2012. Prostřednictvím těchto dat bude možné korelační analýzou stanovit vzájemný vztah sociálního kapitálu a korupce.

3.2.1 Public Trust in Politicians v roce 2012

V druhé kapitole byl Public Trust in Politicians rozebrán teoreticky. Byl zde i nastíněn vývoj ukazatele během let 2008 – 2012. Cílem této kapitoly bude se podrobněji věnovat vývoji ukazatele v roce 2012, proto je zde také uvedena Tab. 4.2, která je platná pro země EU-28. Grafické zpodobnění ukazatele za rok 2012 je uvedeno v Příloze č. III.

Interval, ve kterém je ukazatel zveřejňován, je v rozmezí $< 1 - 7 >$. Hodnota (7) je nejvyšší možná hodnota. V tomto případě je potřeba dodat, že ani jedním ze států EU-28 není dosažena vyšší hodnota ukazatele Public Trust in Politicians než (5,5). Tato hodnota byla v roce 2012 naměřena pouze u Švédska. Zhruba 50 % ze všech členských zemí dosahuje hodnoty v intervalu $< 1 - 2,9 >$. Mezi takovéto země patří Česká republika, Slovenská republika, Maďarsko, Španělsko nebo Itálie a další. Nejnižší naměřená hodnota za rok 2012 byla zjištěna například v Řecku (1,5), dále v České republice (1,6) nebo na Slovensku (1,7). Za rok 2012 byla vypočtena průměrná hodnota ve výši (3,1) a v jejích blízkosti se pohybují hodnoty těch států, jejichž míra ukazatele je v rozmezí $< 3 - 3,9 >$. Mezi tyto země se řadí Belgie (3,5), Estonsko (3,9), Francie (3,4), Irsko (3,2), Kypr (3,5), Německo (3,7) a Velká Británie (3,7).

Tab. 4.2 Public Trust in Politicians v zemích EU-28 v roce 2012

Pořadí	Země	Skóre	Pořadí	Země	Skóre
1	Švédsko	5,5	12	Portugalsko	2,8
2	Lucembursko	5,4	13	Španělsko	2,6
2	Nizozemí	5,4	14	Bulharsko	2,5
3	Finsko	5,1	14	Lotyšsko	2,5
4	Dánsko	4,7	15	Polsko	2,4
5	Estonsko	3,9	16	Chorvatsko	2,1
6	Velká Británie	3,8	16	Litva	2,1
7	Německo	3,7	16	Slovinsko	2,1
8	Belgie	3,5	17	Itálie	1,8
8	Kypr	3,5	17	Maďarsko	1,8
9	Francie	3,4	17	Rumunsko	1,8
10	Irsko	3,2	18	Slovenská republika	1,7
10	Malta	3,2	19	Česká republika	1,6
11	Rakousko	3,0	20	Řecko	1,5

Zdroj: World Economic Forum, 2013, vlastní zpracování.

3.2.2 CPI v roce 2012

V níže uvedené Tab. 4.3 jsou uvedeny hodnoty CPI za rok 2012, naměřené TI dle nově platné metodologie (od roku 2011). CPI je měřeno v intervalu hodnot $< 0 - 100 >$. Dle této metodologie jsou v Tab. 4.3 seřazeny země od nejlepších, v případě severských zemí jsou to země jako Finsko, Dánsko, Švédsko až po země s nejnižším hodnocením, jako například Polsko, Rumunsko, Bulharsko a Řecko.

Tab. 4.3 CPI v zemích EU-28 v roce 2012

Pořadí	Země	Skóre	Pořadí	Země	Skóre
1	Dánsko	90	14	Portugalsko	63
1	Finsko	90	15	Slovinsko	61
2	Švédsko	88	16	Polsko	58
4	Nizozemsko	84	17	Malta	57
5	Lucembursko	80	18	Maďarsko	55
6	Německo	79	19	Litva	54
7	Belgie	75	20	Česká Republika	49
8	Velká Británie	74	20	Lotyšsko	49
9	Francie	71	21	Slovensko	46
10	Rakousko	69	21	Chorvatsko	46
10	Irsko	69	22	Rumunsko	44
11	Kypr	66	23	Itálie	42
12	Španělsko	65	24	Bulharsko	41
13	Estonsko	64	25	Řecko	36

Zdroj: Transparency International, 2013, vlastní zpracování.

V intervalu $< 0 - 50 >$ se nachází pouze 8 členských zemí EU, a to Bulharsko, Řecko, Itálie, ale též Česká republika a Slovenská republika. Dále v intervalu $< 50 - 100 >$ se nachází 20 zbylých států EU-28. V roce 2012 byla naměřena maximální hodnotami ve výši 90, a to u států Dánsko a Finsko. A naopak nejnižší hodnota vnímání korupce u států jako Řecko (36) a Bulharsko (41). Průměrná hodnota CPI pro rok 2012 byla naměřena ve výši (63). Tato hodnota byla za rok 2012 dosažena celkově čtyřmi státy (a to s drobnou odchylkou), příkladem je Estonsko (64), Portugalsko (63) a další. Grafické ztvárnění CPI je dále uvedeno v Příloze č. III. Bližší teoretické informace byly k CPI uvedeny již v druhé kapitole, a proto v rámci této kapitoly nebyla podrobněji nastíněna teorie a odborná terminologie.

3.3 Korelační analýza

Korelační analýza, prostřednictvím které by měl být objasněn vztah mezi sociálním kapitálem, který je zastoupen Public Trust in Politicians, a korupcí, zastoupenou indexem CPI. Korelací by mělo být poukázáno na fakt, zda mezi těmito proměnnými existuje vztah.

Dle Holčapka (2007) je korelační analýza statistická metoda pomoci, které se zjišťuje tzv. korelace – tj. vzájemný vztah, závislost mezi dvěma veličinami (proměnnými x a y). Prostřednictvím korelace se zjišťuje míra stupně asociace proměnných x a y . Asociované proměnné (například hodnoty proměnné x) se všeobecně projevují tendencí se vyskytovat v blízkosti určitých hodnot druhé proměnné (y). Rozumí se tak situace, kdy výskyt určitého jevu vyvolává existenci druhého jevu (Hendl, 2009).

Podle Holčapka (2007) se korelace dělí do dvou skupin, a to na kladnou korelaci a zápornou korelaci. Toto dělení je podloženo výslednou hodnotou korelačního (např. Pearsonova) koeficientu. V případě kladné korelace hodnoty proměnných x a y rostou zároveň. Naopak v případě záporné korelace se u jedné proměnné hodnota veličiny snižuje, zatímco velikost druhé proměnné stoupá.

Míra závislosti (nebo jinak síla závislosti) je měřená mezi dvěma veličinami korelačním koeficientem, kterým je jako jedním z mnoha Pearsonův korelační koeficient (Holčápek, 2007). Ten je ve statistice označován jako r_{xy} , definován jako:

$$r_{xy} = \frac{s_{xy}}{s_x \cdot s_y}, \text{ kde} \quad (4.1)$$

- r je korelační koeficient proměnných x a y ,
- s_{xy} je kovariance proměnných x a y ,
- s_x je směrodatná odchylka proměnné x ,
- s_y je směrodatná odchylka proměnné y (Hendl, 2009).

Korelační koeficient může nabývat hodnot v rozpětí intervalu $< -1; +1 >$, kdy hodnota $+1$ značí, že je mezi zkoumanými proměnnými x a y přímá lineární závislost, a tím i pravděpodobnost potvrzení námi zvolené hypotézy. A naopak pokud je výše korelačního koeficientu -1 , tak je zřejmé, že mezi proměnnými neexistuje přímá lineární závislost. Zvláštností pak je, pokud je koeficient roven nule. V tomto případě jsou proměnné x a y navzájem nezávislé proměnné, tj. nekorelované (Hendl, 2009).

Využívání korelačního koeficientu při měření vzájemné závislosti mezi proměnnými má i jisté nevýhody. Ty jsou dle Šalounové (2012) spatřeny v tom, že:

- korelační koeficient měří vztahy jakkoliv silné,
- korelační koeficient je ovlivněn i odlehlými hodnotami,
- korelační koeficient nerozlišuje mezi závisle a nezávisle proměnnými,
- míru korelačního koeficientu není možné hodnotit jako příčinnost.

Dle Holčapka (2007) a Šalounové (2010) se stupeň síly korelačního koeficientu dělí do jednotlivých intervalů. Korelační koeficient je v intervalu uváděn v absolutní hodnotě. Za významný stupeň závislosti proměnných se považují ty případy, při kterých dosahuje absolutní korelační koeficient $(0,5; 0,7>$. Dále za vysoký stupeň závislosti se považuje hodnota korelačního koeficientu v intervalu $(0,7; 0,9>$. Nejvyšší možná závislost korelačního koeficientu je v rozpětí $(0,9; 1,0>$. Tato závislost se označuje jako velmi vysoký stupeň závislosti. V Tab. 4.4 je uveden další přístup členění korelačního koeficientu společně se slovním vyjádřením dle Friedricha (2012).

Tab. 4.4 Korelační koeficient

Slovní vyjádření	Absolutní hodnota
nezávislá proměnná	< 0
velmi slabá závislost	$(0,0 - 0,2 >$
slabá závislost	$(0,2 - 0,4 >$
střední závislost	$(0,4 - 0,7 >$
vysoká závislost	$(0,7 - 0,9 >$
velmi vysoká závislost	$(0,9 - 1,0 >$
absolutní závislost	$(1 >$

Zdroj: Friedrich, 2012.

3.3.1 Analýza vzájemného vztahu sociálního kapitálu a korupce

Cílem korelační analýzy je zjistit, zda sociální kapitál může ovlivňovat míru korupce v členských zemích EU. Aby byl korelační analýzou vztah sociálního kapitálu a korupce prokázán či vyvrácen, byla stanovena hypotéza, která zní:

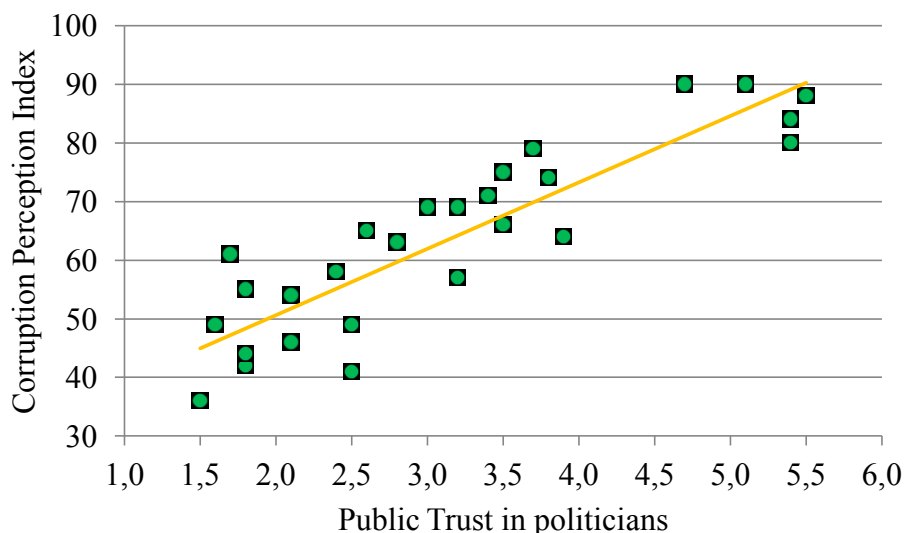
Hypotéza: Mezi úrovní sociálního kapitálu a mírou korupce existuje přímá lineární závislost.

Po aplikaci analýzy bude možné stanovit, zda existuje vztah mezi oběma proměnnými. Nevýhodou korelační analýzy je, že ne nedokáže konkrétněji posoudit vzájemný vliv obou z proměnných, právě kauzalita je to, o čem korelační analýza vůbec nic nevypovídá.

Pro odhad, zda mezi dvěma metrickými proměnnými existuje lineární závislost, je nejjednodušší sestavit bodový diagram společně s lineární přímkou. Jestliže se budou body seskupovat poblíž okolí přímky, je možné již v tomto momentu předpokládat lineární závislost.

V Grafu 4.1 jsou znázorněna data za rok 2012 proměnných CPI (TI) a Public Trust in Politicians (WEF) v zemích EU. Je nutné podotknout, že v tomto grafu a všeobecně v celém našem šetření jsou zakomponovány i hodnoty Chorvatska, které se stalo členem EU až v červenci v roce 2013. Použitá data za předchozí roky tím nejsou ovlivněna a jejich dostupnost nebyla omezena.

Graf 4.1 Vzájemná závislost proměnných za rok 2012

Zdroj: Transparency International, 2012; World Economic Forum, 2012, vlastní zpracování.

Graf 4.1 je lineárně závislý, což znamená, že u měřených proměnných lze zaznamenat rostoucí tendenci. Pro bližší znázornění byla grafem protnuta lineární přímka. Body jsou nejčastěji soustředěny v intervalu $< 40 - 70 >$ na ose y. Na ose x jsou body nejčastěji zastoupeny v intervalu $< 1,5 - 4 >$. S rostoucí hodnotou míry CPI byl postupně rozšiřován i interval Public Trust in Politicians.

Například při výši CPI v intervalu $< 40 - 50 >$ je výše Public Trust v rozmezí $< 1,5 - 2,5 >$ a v případě výše indexu CPI v rozmezí $< 50 - 60 >$ je rozpětí Public Trust in Politicians rozšířeno v intervalu $< 1,5 - 3 >$. Hodnot $< 1,5 - 4 >$ Public Trust in Politicians dosahuje za předpokladu, že CPI je v rozmezí $< 60 - 70 >$.

Chceme-li potvrdit předpoklad lineární závislosti tohoto případu, je možné tak určit i z matematického hlediska, určením korelačního koeficientu. Pro výpočet korelačního koeficientu byl v našem případě využit Microsoft Excel a funkce Correl. Další zde nabízenou funkcí je statistická funkce Pearson. Hodnoty vzešlé z obou funkcí jsou shodné. V Tab. 4. 7 je uvedena hodnota Pearsonova korelačního koeficientu pro každý z roků 2008 - 2012 zvlášť. Grafické znázornění závislosti CPI a Public Trust in Politicians za roky 2008 – 2011 se nachází v Příloze č. IV.

Tab. 4.7 Korelační koeficienty naměřené za jednotlivé roky v EU-28

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
korelační koeficient	0,893	0,848	0,861	0,886	0,890

Zdroj: Transparency International, 2012, World Economic Forum, 2012, vlastní zpracování.

Pro nás je nejdůležitější rok 2012. Za rok 2012 byl tedy vypočten korelační koeficient ve výši 0,890. Tato hodnota je za sledované období let 2008 až 2012 druhá nejvyšší. Již dle výše koeficientu je možné podotknout, že korelační koeficient je vyšší než 0, tedy $r_{xy} = 0,890$, tj. $0,890 > 0$, což znamená, že $r_{xy} > 0$. Jedná se tudíž o přímou lineární závislost. Dále je zřejmé, že 0,890 je kladnou hodnotou korelačního koeficientu, což značí kladnou korelaci.

Kladná korelace znamená, že dochází k růstu jak u proměnné x, tak u proměnné y. Autory Friedrichem (2012), Holčapkem(2007) i Šalounovou (2010) je míra korelačního koeficientu dosahujícího výše 0,890 označována jako vysoký stupeň závislosti. Díky výše zmíněným informacím byla Hypotéza potvrzena. A je tedy možné stanovit závěr, že mezi sociálním kapitálem a mírou korupce existuje přímo závislý vztah.

Země s největším vlivem sociálního kapitálu na míru korupce v EU

Největší vliv sociálního kapitálu na míru korupce v EU mají prokazatelně severské země. Tento fakt byl zjištěn na základě Grafu 4.1, kde státy s největší mírou CPI jsou tytéž země, které dosahují vyšších hodnot v případě Public Trust in Politicians. Řadí se zde Dánsko, Finsko, Lucembursko, Nizozemí a Švédsko. Konkrétní hodnoty jsou uvedeny níže v Tab. 4.5 .

Tab. 4.5 Porovnání nejvyšších dosažených hodnot členských zemí EU-28 za rok 2012

Corruption Perception Index	Země	Skóre	Public Trust in Politicians	Země	Skóre
	Dánsko	90		Švédsko	5,5
	Finsko	90		Lucembursko	5,4
	Švédsko	88		Nizozemí	5,4
	Nizozemí	84		Finsko	5,1
	Lucembursko	80		Dánsko	4,7

Zdroj: Transparency International, 2012, World Economic Forum, 2012, vlastní zpracování.

A naopak státy s nejmenší mírou CPI jsou tytéž země, které dosahují nejnižších hodnot v Public Trust in Politicians. Mezi zmíněné země jsou řazeny státy jako Itálie, Maďarsko, Slovensko, Řecko nebo Chorvatsko. Bližší hodnoty jsou sepsány v Tab.4.6 .

Tab. 4.6 Porovnání nejnižších dosažených hodnot členských zemí EU-28 za rok 2012

Corruption Perception Index	Země	Skóre	Public Trust in Politicians	Země	Skóre
	Řecko	36		Řecko	1,5
	Bulharsko	41		Česká republika	1,6
	Itálie	42		Slovenská republika	1,7
	Rumunsko	44		Rumunsko	1,8
	Slovenská republika	46		Itálie	1,8

Zdroj: Transparency International, 2012, World Economic Forum, 2012, vlastní zpracování.

4 Závěr

Cílem této práce bylo se zaměřit na dva fenomény: sociální kapitál a korupci. Obecně se dá říci, že všichni lidé mají alespoň tušení o korupčních praktikách, které se kolem nich odehrávají. Noviny, tisk, televize občany dennodenně informují o nekalých praktikách. Lidé jsou tak schopni, byť i laicky korupci popsat, uvést jednotlivé formy ba dokonce i případy z praxe. V případě sociálního kapitálu, tomu je naopak. Lidé nemají tušení, co se skrývá pod pojmem sociální kapitál. S rostoucí mírou korupce by však také měla růst jistá iniciativa lidí se snahou něco změnit.

Proto je druhá kapitola této práce zaměřena na vystižné definování sociálního kapitálu a korupce. Proto byla první část kapitoly samostatně věnovaná sociálnímu kapitálu a následně korupci. Pojetí sociálního kapitálu bylo spjato se jmény jako Pierre Bourdieu, James Coleman nebo Robert David Putnam. Sociální kapitál vystihuje souhrn sociálních sítí, angažovaností obyvatel a sociální důvěru. Například problematikou sociální důvěry se zabýval James Coleman (1990), který jako první zosobnil sociální důvěru ve formě Credit clips. Ty fungovaly jako vynucovací lístky na oplácenou. Sociální kapitál je často chybně zaměňován za sociální potenciál, ten se však od sociálního kapitálu liší. Sociální potenciál je pouze postoj k životu každého z nás, tím že člověk vykoná jistým postojem určitou činnost, zrealizoval sociální potenciál a až následně jeho realizací jsou stimulovány jednotlivé formy kapitálu, jako sociální kapitál, lidský či kulturní. Sociální kapitál se dělí na různé typy, nejčastěji však na individuální sociální kapitál a kolektivní sociální kapitál. Tyto dvě základní formy sociálního kapitálu jsou vymezeny z hlediska příjemce prospěchu, který plyne z realizace sociálního kapitálu. Kolektivní sociální kapitál je například Putnamem (2001) obecně označován za veřejné blaho, protože realizovaný sociální kapitál působí ve prospěch společnosti. Jeho opakem je individuální sociální kapitál, který působí ve prospěch jedince, a proto je nazýván soukromým blahem. Dalšími typy sociálního kapitálu je například sociální kapitál strukturální či vládní.

Míra sociálního kapitálu je zjišťována prostřednictvím dotazníkového šetření, jehož výsledkem jsou měkká data. Jak již bylo zjištěno, sociální kapitál je nejčastěji dělen do dvou forem, a to na individuální a kolektivní sociální kapitál. Dle tohoto jsou přizpůsobovány i indexy, díky kterým je možné míru sociálního kapitálu měřit. Míru individuálního sociálního kapitálu měří sumační index, generátor jmen, pozic a zdrojů, a kolektivní sociální kapitál je možné změřit indexem přemostňující sociální kapitál a pomocí Putnamova indexu. Různé metody a postoje umožňující měření sociálního kapitálu publikují takové organizace jako

OECD, instituce jako WB nebo WEF. Například WEF shromažďuje data, která mají podobu indexu vypovídajícího o důvěře lidí v politiku, tento index se nazývá Public Trust in Politicians.

Součástí druhé kapitoly bylo také vhodně definovat korupci, která dokonce ani dodnes není v českém řádu vymezena. Korupci je možné vnímat jako zneužívání vlastní pozice za účelem neoprávněného zisku. Tato definice může být považována za málo vystižnou, avšak ani takové instituce jako OECD, TI či MVČR nejsou při definování korupce jednotné a vždy se něčím navzájem doplňují. Korupce, jak bylo zjištěno, se může dělit na základě různých hledisek, například dle ekonomického hlediska se korupce dělí na korupci vyskytující se ve veřejném nebo soukromém sektoru. Dalším z hledisek může být korupce dělená dle oblasti, ve které se vyskytuje, např. v politice, v médiích či ve státní správě. Tj. tedy z teoretického hlediska. V praxi se korupce vyskytuje v různých formách, ve kterých je aplikována v běžném životě. Korupce tak může nabývat různých podob, těmi nejčastějšími podobami jsou úplatky, zpronevěra, zneužívání veřejné moci, nepotismus či klientelismus.

Stejně tak, jak tomu bylo u sociálního kapitálu, jehož míra byla měřena prostřednictvím dotazníkového šetření, je tomu tak i v případě zjišťování míry korupce v zemi. Nejčastěji jsou upřednostňovány kvantifikační metody. Jejich výsledkem je číslo, které je možné transformovat na určitý index. Nejčastěji používanými indexy jsou kompozitní indexy, subjektivní nebo objektivní, specifické a souhrnné. Typickým příkladem specifických indexů jsou indexy zveřejňované TI, např. BPI nebo CPI. Souhrnné indexy se při kvantifikování míry sociálního kapitálu využívají institucemi WEF a WB (ta používá Voice and Accountability nebo Control of Corruption).

Třetí kapitola byla zaměřena na samotný vztah sociálního kapitálu a korupce, proto je kapitola rozdělena na dvě podkapitoly. První podkapitola se věnuje vlivu sociálního kapitálu na korupci a naopak druhá podkapitola je zaměřena na vliv korupce na sociální kapitál. V obou případech byla až na výjimky korupce považována za negativní. Problematikou vlivu sociálního kapitálu na korupci se zabývali autoři jako např. Bjørnskov (2003), Callahan (2005) a další. Rostoucím sociálním kapitálem je možné ovlivnit míru korupce, tak aby měla rostoucí i klesající tendenci. Jedná se o dvě rozdílné situace. Situace, kdy rostoucí míra sociálního kapitálu pozitivně napomáhá snižovat míru korupce v zemi, je představována ve formě investic do vzdělání. Za podmínek investování do vzdělání a výzkumu by byl pozitivně ovlivněn lidský kapitál, což by mělo vliv i na růst sociálního kapitálu a pokles míry

korupce. Naopak ne vždy rostoucí míra sociálního kapitálu způsobuje pokles míry korupce v zemi. Vzácným příkladem může být účast ve volbách, kdy vyšší aktivitou lidí dochází i k růstu počtu zkorumpovaných voličů.

Druhá podkapitola byla zaměřena na vliv korupce na sociální kapitál. Rostoucí mírou korupce je možné ovlivnit míru sociálního kapitálu pozitivně i negativně. V prvním případě, kdy růst korupce pozitivně stimuluje růst sociálního kapitálu je podstatou existence sociálních sítí v podobě neformálních skupin (také zkorumpovaných).

To znamená, že důsledkem růstu korupce v zemi je tvorba neformálních skupin, které jsou podloženy důvěrou, a právě proto je růstem korupce stimulován i sociální kapitál. Hlavní roli zde sehrává sociální důvěra. Například i taková existence zkorumpovaných skupin je charakteristická prvky jako sociální důvěra, normy, pravidla či hodnoty, proto i existenci zkorumpovaných skupin může být pozitivně ovlivněn sociální kapitál. Daleko častěji je růst korupce podmíněn poklesem sociálního kapitálu, jako např. v situaci, kdy jsou v oblasti politiky zveřejňovány korupční skandály podplacených politiků. Odhalení těchto případů je finančně náročné a náklady na odhalování je možné vnímat jako společenské náklady. Jedná se o tu část financí, která by mohla být použita pro rozvoj sociálního kapitálu. Výsledkem je však opak, dochází totiž k poklesu sociálního kapitálu.

V poslední kapitole, která se jmenuje „Komparace úrovně korupce a sociálního kapitálu v zemích EU“, je hlavním cílem zjistit, zda existuje vztah mezi sociálním kapitálem a korupcí. Data, která byla při zjišťování vztahu použita, pochází z dotazníkového šetření realizovaného oběma z institucí: TI a WEF. TI je spojována s odhalováním korupce a výsledky šetření promítá ve formě indexů. Pro náš záměr byl použit pouze jeden z indexů, a tím je CPI. Naopak WEF publikuje data, která napomáhají analyzovat míru sociálního kapitálu. Přestože se v případě WEF nejedná o index, který souhrnně vyčíslí celkovou hodnotu sociálního kapitálu, ale pouze důvěru, je možné jeho výsledky považovat za relevantní. Tímto indexem byl Public Trust in Politicians.

Součástí čtvrté kapitoly bylo analyzovat hodnotu indexu Public Trust in Politicians a CPI za rok 2012. Public Trust in Politicians je sestavován v intervalu $< 1 - 7 >$, kdy hodnota 7 je nejvyšší možná hodnota. Za rok 2012 byla naměřena nejvyšší hodnota u Švédska (5,5), a naopak nejmenší hodnota u zemí Řecko (1,5), Česká republika (1,6) nebo Slovenská republika (1,7).

CPI index je sestavován dle nově platné metodologie (od roku 2011) v intervalu $< 0 - 100 >$, kdy hodnota 100 je nejvyšší možná hodnota. Za rok 2012 byla naměřena nejvyšší míra CPI v Dánsku (90) a Finsku (90), a naopak nejnižší hodnota u zemí Řecko (36) a Bulharsko (41).

Je zřejmé, že státy s vyšší mírou vnímání korupce dosahují daleko vyšších hodnot při hodnocení míry důvěry občanů v oblasti politiky. Příkladem jsou severské státy, kdy dosahované hodnoty v obou případech jsou vyšší.

Pro zjištění vztahu, který byl předmětem zájmu této kapitoly, byla využita korelační analýza, díky níž je možné zjistit, zda existuje vztah mezi zkoumanými proměnnými. Těmi v našem případě byly hodnoty indexů CPI a Public Trust in Politicians za rok 2012. Hypotéza, která byla stanovena v průběhu pozorování se zaměřila na to, zda existuje přímo úměrný vztah mezi sociálním kapitálem a korupcí. Při korelační analýze byl prvně sestaven bodový graf, díky jehož podobě bylo možné odvodit existující lineárně závislý vztah mezi oběma proměnnými. Lineární vztah bylo potřeba ještě dosvědčit korelačním koeficientem, který dosahoval hodnoty 0,89 tj. vysoká míra závislosti. Tímto byla předem stanovená hypotéza potvrzena, a bylo tak zjištěno, že obě z naměřených hodnot jsou si navzájem závislé a vzájemně se ovlivňují. Co již bohužel nebylo možné využitím korelační analýzy stanovit, bylo do jaké míry na sebe působí.

Závěrem je vhodné dodat, jak by měl vypadat ideální vztah mezi sociálním kapitálem a korupcí. Cílem by mělo být zvýšit sociální kapitál a snížit míru korupce v těch zemích, kde hodnota CPI dosahuje dlouhodobě nízkých hodnot. Stimulovat sociální kapitál je možné prostřednictvím investic do vzdělání, průběžným zveřejňováním dotazníkových šetření, informovaností veřejnosti prostřednictvím médií a aktivním zapojením obyvatel ve volbách.

Sociální kapitál by bylo možné navýšit investicemi, které by plynuly do školství. Částka uvolněná ze státního rozpočtu ve prospěch Ministerstva školství, by tak pokryla změnu zaběhlých stanov. Korupce by se tak stala součástí vyučování a školní osnovy. Informováním o korupci v již tak útlém věku by předznamenalo rozvoj lidského kapitálu, který by měl časem pozitivní vliv na kapitál celé společnosti. Takže bylo by vhodné nejen o korupci přednášet, ale také ji studovat jako obor vhodný k uplatnění absolventa vysoké školy. Dalším případem, který by mohl působit pozitivně na míru sociálního kapitálu je podporovat kvalitní informovanost široké veřejnosti médií.

Nutné je také podotknout, že hlavním informátorem společnosti je tisk, televize či rozhlas. Financováním těchto složek by mělo být nezávislé na jiných právnických osobách, úřednicích, politických stranách či sportovních klubech a umělcích. Důvodem je nestrannost a nezájatost médií. Dokonce i stát by měl určitým finančním obnosem přispět ke správnému fungování mediálního dění.

Výše uvedené případy stimulování růstu sociálního kapitálu, v rámci korupce se státy vykazující vyšší míru korupce snaží hodnotu snižovat prostřednictvím protikorupčního opatření. Jako protikorupční opatření by bylo vhodné zavést povinné zveřejňování veřejných a státních zakázek, podporovat existenci takových organizací jako je Nadační fond proti korupci v České republice, posílit pravomoci policejních složek a kontrolovat správné fungování soudů nebo zkvalitnit vzájemnou kooperaci mezi soudy a policií.

Další možnou variantou, jak snižovat míru korupce v zemi je zcela zrušit peněžní prostředky ve fyzické podobě a nahradit je bezhotovostními penězi. V případě zcela zrušení hotovosti by byly zavedeny povinně u každého z obyvatel běžné účty společně s internetovým bankovníctvím. S obnosem na účtu by se dalo manipulovat díky kreditním kartám, ty by byly evidovány pod rodným číslem každého klienta. Veškerá platba by tak byla uskutečňována kreditními kartami a internetové bankovníctví by bylo sledováno uznávanou autoritou. Ta by měla přístup na účet každého z klientů a podezřele transakce na účtu by tak měla možnost kontrolovat.

Seznam použité literatury

- BJØRNSKOV, Christian, 2003. *Corruption and Social Capital* [online]. [cit. 2013-07-03]. Dostupné z: <http://old-hha.asb.dk/nat/workshop/2003/CHBJ2001.PDF>
- BOURDIEU, Pierre, 1986. The Forms of Capital. In: John G. Richardson: *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education*. New York: Greenwood Press. str. 241-258.
- BOURDIEU, Pierre, 1998. Teorie jednání. Praha: Karolinum.
- CALLAHAN, William, 2005. *Social Capital and Corruption: Vote Buying and the Politics of Reform in Thailand* [online]. [cit. 2013-07-03]. Dostupné z: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=332136>
- COLEMAN, James, 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge (Mass.) and London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- COLEMAN, James, 1998. *Social capital in the creation of human capital*. American Journal of Sociology 94.
- CZESANYÍ, Slavoj a Zdenka JOHNSON, 2012. *Ekonomický cyklus, hospodářská politika bohatství zemí*. VŠE Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1863-3.
- DANČÁK, Břetislav a kol., 2006. *Korupce. Projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-4062-9.
- DAVID, Vladislav a Alexander NETT, 2007. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7179-562-9.
- DISMAN, Miroslav, 1998. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha. ISBN 80-7184-141-2.
- DUFKOVÁ, Ivana a Jiří ZLÁMAL, 2005. *Korupce*. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze. ISBN 978-80-2395-687-0.
- FIELD, John, 2008. *Social capital*. London and New York. Routledge.
- FRANKE, Sandra, 2005. *Measurement of social capital*. Canada, Policy reaserch inicitaive.
- FRIEDRICH, Václav, 2012. Materiály k přednáškám do předmětu *Statistika A*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava.
- HALPERN, David, 2004. *Social Capital*, Cambridge, UK,, Malden MA, Polity Press.

HARPER, Rosalyn, 2002. *The Measurement of Social Capital in the United Kingdom*. London, UK. 25–27 [online]. [cit. 2013-08-02]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/22/52/2382339.pdf>

HARRIS, Donna, 2007. *Bonding Social Capital and Corruption: A cross-National Empirical Analysis* [online]. [cit. 2013-08-01]. Dostupné z: <http://ideas.repec.org/p/lnd/wpaper/200727.html>.

HEALLY, Tom, 2002. *The measurement of social capital at international level*. OECD, National economic and social forum.

HENDL, Jan, 2009. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-482-3

HOLČAPEK, Michal, 2007. Materiály k přednáškám do předměru Statistika A [online]. [cit. 2013-08-05]. Dostupné z: http://moodle3.vsb.cz/vyukanew/pluginfile.php/2922/mod_resource/content/1/Holcapek_STA.pdf

CHMELÍK, Jan a Zdeněk TOMICA, 2011. *Korupce a úplatkářství*. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-853-6.

JELLAL, Mohamed, 2009. *Dark Side of Social Preferences and Corruption* [online]. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/17179/>.

JUREČKA, Václav a Ivana JÁNOŠÍKOVÁ a kol., 2010. *Mikroekonomie*. Ostrava: VŠB – TU Ostrava.

KELLER, Jan, 2009. *Nejistota a důvěra aneb k čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

KLIMEŠOVÁ, Magdaléna, 2012. *Korupce v ČR*. Respekt institut, o.p.s.

KRATOCHVÍL, Oldřich a Iveta MATUŠÍKOVÁ, 2006. *Analýza korupce v podnikatelské prostředí ČR a její vývojové tendence*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, s.r.o., ISBN 80-7314-106-x.

KOZEL, Roman, 2006. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. Praha. ISBN 80-247-0966-X.

MATOUŠEK, Roman a Luděk SÝKORA, 2009. *Jak (ne)měřit sociální kapitál pro regionální rozvoj?* Bořetice: ESF MU.

MINISTERSTVO ČESKÉ REPUBLIKY, 2010. *Jak definovat pojem korupce* [online]. [cit. 2013-3-13]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/faq-vymezeni-pojmu-jak-definovat-pojem-korupce.aspx>

NÁRODNÍ FOND PROTI KORUPCI, 2011a. *Definice korupce* [online]. [cit. 2013-3-17]. Dostupné z: <http://www.nfpk.cz/cz/definice-korupce>

NYE, Joseph S., 1967. *Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis*. American Political Science Review 61, no. 2 (June): 417-27.

PECÁKOVÁ Iva a kol., 2004. *Pořizování a vyhodnocování dat ve výzkumech veřejného mínění*. Praha. ISBN 80-245-0753-6.

PILEČEK, Jan, 2010. *Koncept sociálního kapitálu: Pokus o přehled teoretických a metodologických východisek a aplikačních přístupů jeho studia*. Geografie, ročník 115, č. 1., str. 78 - 85.

PILEČEK, Jan a Vít JANČÁK, 2010. *Je možné měřit sociální kapitál? Analýza územní diferenciace okresů Česka*. Geografie, ročník 115, č. 1., str. 64 – 77.

PLESKOT, Igor, 2012. *Vztah sociálního potenciálu a sociálního kapitálu – realizace sociálního potenciálu*.

della PORTA, Donatella, 2002. *Social Capital, Beliefs in Government, and Political Corruption*. [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z: <http://ideas.repec.org/a/bla/ijurrs/v26y2002i2p244-265.html>

PUTMAN, Robert a kol., 1993. *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: University Press.

PUTNAM, Robert, 2000. *Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.

- PUTNAM, Robert, 2001. *Social Capital Measurement and Consequence* [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.mendeley.com/research/social-capital-measurement-and-consequences-1/>
- ROTHSTEIN Bo a Dietlind STOLLE, 2002. *The State and Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust* [online]. [cit. 2013-07-08]. Dostupné z: http://web.gc.cuny.edu/jcp/rothstein-stolle_abstract.htm
- ŘEZÁNKOVÁ, Hana, 2007. *Analýza dat z dotazníkových šetření*. Praha. ISBN 978-80-86946-49-8.
- STACHOVÁ Jana a kol., 2009. *Sociální kapitál v České republice a v mezinárodním srovnání*. Praha: Sociologický ústav AK ČR. ISBN 978-80-7330-166-8.
- SVEDSEN, Gert Tinggard, 2003. *Social Capital, Corruption and Economic Growth: Eastern and Western Europe* [online]. [cit. 2013-07-01]. Dostupné z: http://ideas.repec.org/p/hhs/aareco/2003_021.html.
- ŠAFR, Jiří, 2007. *Sociální kapitál* [online]. [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://www.socdistance.wz.cz/publikace/FF071115_Socialni_kapital.pdf
- ŠAFR, Jiří a Markéta SEDLÁČKOVÁ, 2006. *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-7330-095-8.
- ŠALOUNOVÁ, Dana, 2010. Materiály k přednáškám do předmětu *Statistika A*. Ostrava: VŠB - TU.
- ŠALOUNOVÁ, Dana, 2012. Materiály k přednáškám do předmětu *Analýza dat pro bakalářské práce*, [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://homel.vsb.cz/~s1a20/AnDatBP/Prezentacehand.pdf>
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2008. *Corruption Perception Index 2008*. [online]. [20. 7. 2013]. Dostupné z: http://archive.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2008/cpi_2008_table.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2009. *Corruption Perception Index 2009*. [online]. [2. 7. 2013]. Dostupné z: http://archive.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table.

- TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2010. *Corruption Perception Index 2010*. [online]. [2. 7. 2013]. Dostupné z: <http://www.transparency.org/cpi2010/results/>.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2011a. *Co je to korupce* [online]. [27. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/korupce>
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2011b. Indexy CPI a BPI [online]. [10. 5. 2013]. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/indexy/>
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2011c. *Corruption Perception Index 2011*. [online]. [2. 7. 2013]. Dostupné z: <http://www.transparency.org/cpi2011/results/>.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2012. *Corruption Perception Index 2012*. [online]. [10. 6. 2013]. Dostupné z: <http://cpi.transparency.org/cpi2012/results/>.
- UHROVÁ, Natálie, 2012. Materiály k přednáškám z předmětu *Komparativní ekonomie*, Ostrava: VŠB – TU.
- VOLEJNÍKOVÁ, Jolana, 2007. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: Profess Consulting. ISBN 978-80-7259-055-1.
- VOMÁČKOVÁ, Helena a Miroslav BARTÁK, 2007. *Ekonomický rozměr lidského a sociálního kapitálu*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7044-955-4.
- VYMĚTAL, Petr, 2002. *Ekonomické (přímé) příčiny a faktory podporující korupci*. Ekonomická revue. roč. V., č. 4, s. 67-81. ISSN 1212-3951.
- WORLD BANK, 2011. *What is Social Capital* [online]. [20. 2. 2013]. Dostupné z: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALDEVELOPMENT/EXTSOCIALCAPITAL/0,,contentMDK:20185164~menuPK:418217~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:401015,00.html>
- WORLD BANK, 2012a. *The Worldwide Governance Indicators (WGI) project* [online]. [25. 2. 2013]. Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.
- WORLD BANK, 2012b. *Voice and Accountability* [online]. [20. 6. 2013]. Dostupné z: http://info.worldbank.org/governance/wgi/mc_chart.asp

WORLD BANK, 2012c. *Control of Corruption*. [online]. [20. 6. 2013]. Dostupné z:

http://info.worldbank.org/governance/wgi/mc_chart.asp

WORLD BANK, 2012d. *Social Capital in Crime, Corruption and Conflict* [online].

[24. 3. 2013]. Dostupné z:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALDEVELOPMENT/EXTTOSOCIALCAPITAL/0,,contentMDK:20186556~isCURL:Y~menuPK:418214~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:401015,00.html>

WORLD ECONOMIC FORUM, 2008. *The Global Competitiveness Report: Public Trust in Politicians* [online]. [10. 7. 2013]. Dostupné z:

<http://www.weforum.org/pdf/GCR08/GCR08.pdf>.

WORLD ECONOMIC FORUM, 2009. *The Global Competitiveness Report: Public Trust in Politicians* [online]. [10. 7. 2013]. Dostupné z:

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2009-10.pdf.

WORLD ECONOMIC FORUM, 2010. *The Global Competitiveness Report: Public Trust in Politicians* [online]. [10. 7. 2013]. Dostupné z: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2010-2011-0>.

WORLD ECONOMIC FORUM, 2011. *The Global Competitiveness Report: Public Trust in Politicians* [online]. [10. 7. 2013]. Dostupné z: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-2011-2012/>.

WORLD ECONOMIC FORUM, 2012. *The Global Competitiveness Report: Public Trust in Politicians* [online]. [10. 7. 2013]. Dostupné z: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/>.

ZICH, František, 2012. *Materiály k přednáškám z předmětu Sociologické teorie moderní společnosti*. Brno.

Seznam zkratek

ABS	Australská statistická kancelář
BPI	Index plátců úplatků
CPI	Index vnímání korupce
č.	Číslo
EU	Evropská unie
GCB	Globální barometr korupce
GMI	Governance Matter Index
NFPK	Nadační fond proti korupci v České republice
Obr.	Obrázek
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
ONS	Úřad pro národní statistiku ve Velké Británii
r_{xy}	Korelační koeficient
SCI	Social Capital Index
Tab.	Tabulka
TI	Transparency International
U.S.A.	Spojené státy americké
WB	Světová banka
WEF	Světové ekonomické fórum
WGI	Worldwide Governance Indicator

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

– jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;

– беру на ведомі, же Высoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB – TUO) má právo nevýdělečné, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);

– souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB – TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB – TUO;

– bylo sjednáno, že s VŠB – TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

– bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB – TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB – TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 15. 8. 2013

Rašková' kl.
.....

Klára Rašková